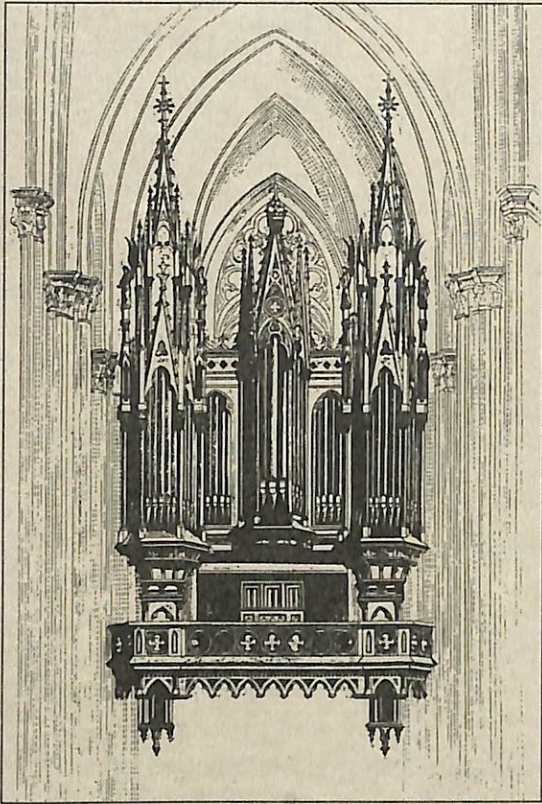

M A A R T 1 9 9 7

1

Orgelkunst

Orgelkunst

Inhoud

Ten Geleide	3
Bijdragen	
August De Boeck (1865 - 1937): Ongekende orgelbladzijden WALTER CALLAERT	5
Belgische orgelmuziek uit de negentiende eeuw BERNARD HUYS	20
Hommage Firmin Swinnen (1885-1972) te Herselt 20 april 1997 KAMIEL D'HOOGHE	27
Leo Lovaert (1802 - 1872) en zijn orgel in Onkerzele DIERIK POTVLIEGHE	28
Bouwstenen	
Archivalia aangaande het orgel in de Sint-Janskerk te Poperinge van 1703 tot 1839 PATRICK ROOSE	34
Besprekingen	39
Mededelingen	42
Agenda	47
Orgeltijdschriften	48

Afb. 1: Eerste bladzijde van het nieuw ondekte Scherzando

Ten geleide

Minister Luc Martens schrijft: "Ik feliciteer het tijdschrift 'Orgelkunst' met haar twintigste verjaardag en met de 75ste aflevering die in december werd gepubliceerd.

Het tijdschrift heeft zich door de jaren heen een belangrijke staat van verdiensten opgebouwd, niet enkel als vertolker van nieuwe visies inzake orgelrestauratie en orgelspel maar ook als observator en analist van binnen- en buitenlandse orgelconcerten en publicaties."

In de vernieuwde opmaak van de 20ste jaargang van *Orgelkunst* is met de gekende *Orgelkunst*-signatuur op de voorpagina, de band met het verleden behouden. De nieuwe mogelijkheden voor meer illustraties, op de juiste plaats gedrukt, worden benut. In het verleden waren enkele *Orgelkunst*nummers geconcentreerd rond één thema; bv.

Het Grimbergs Orgelcolloquium, 2de jaargang, december 1979

Franse orgelmuziek, 3de jaargang, maart 1980

Brugge, Internationale Orgelweek, 5de jaargang, september 1982

J.S.Bach, 5de jaargang, december 1982

Fl. Peeters 80 jaar, 6de jaargang, juni 1983

Jan en Martinus Van Loo, orgelmakers te Aalst, 7de jaargang, september 1984

Tienen, Sint Germanuskerk, gerestaureerd orgel, 16de jaargang, maart 1993.

De 20ste jaargang, gewijd aan de Belgische orgelmuziek van de 19de eeuw, publiceert op de frontpagina, als tekening en als teken van de thematiek, het thans verdwenen orgelfront van het Schyven-orgel te Laken (1875/1911). Met een overzicht van eerste drukken van Belgische orgelmuziek uit de 19de eeuw in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, zet Bernard Huys de toon. De hommage aan August De Boeck, mede naar aanleiding van de 60ste verjaardag van zijn overlijden, is uitgewerkt door Walter Callaert, musicoloog en indirecte opvolger van De Boeck als organist te Merchtem. Samen met de ontdekking van de foto van de vissende componist is hij een nieuwe orgelcompositie op het spoor gekomen. De Boecks gemengde gevoelens t.a.v. de kerkelijke overheid bekijken. Patrick Roose bedenkt de Brugse orgelbouwer Dominique Berger, voor twee eeuwen overleden, met de bekendmaking van een nog onbekend gegeven over zijn latere werkzaamheden. Van Leo Lovaert, 125 jaar geleden overleden, beschrijft restaurateur Dierik Potvlieghe de snit van de neo-gotische mantel die een post-rococo klanklichaam drapeert... te Onkerzele.

KAMIEL D'HOOGHE

Afb. 2: A. De Boeck aan het Schyvenorgel in de Karmelietenkerk te Brussel

WALTER CALLAERT

August De Boeck (1865 - 1937) Ongekende orgelbladzijden

I. INLEIDING

De eerste helft van de negentiende eeuw was in menig opzicht een donkere periode voor de orgelbouw en het orgelspel in België. Ingevolge de Franse Revolutie - en de daaropvolgende maatregelen met betrekking tot de Kerk en haar patrimonium - werden orgels gesloopt of verwaarloosd. Hier en daar verhuisden ze naar het Noorden. Zo werd ook het orgel te Merchtem - geboortedorp van August De Boeck - gesloopt. De latere koster Josephus Van Zeebroeck werd naar de openbare verkopen van 13 februari en 19 maart 1799 gestuurd om er het orgel van Merchtem terug te kopen. Overigens, in het kerkelijk archief van Merchtem berust een kwitantie voor 100 gulden aan Lambert Benoit Van Petegem met betrekking tot het herstel van het orgel omdat dit beschadigd was *in het demonteren ende uytbreken, volgens vercoop door de franschen gedaen ten jaere 1798*. Dit orgel-vijandige klimaat werd daarenboven versterkt door de steeds versterkende profanisering van het geestesleven. Dit kwam tot uiting in de muziek door een haast ongeëvenaarde interesse in de opera en de symfonische muziek. De dramatiek van de opera werd als het ware overgeplant in de toenmalige orgelliteratuur.

II. HERWAARDERING VAN DE KERKMUZIEK

Hierin kwam slechts een kentering vanaf het midden van de negentiende eeuw en meer bepaald, vanuit Duitsland. Felix Mendelssohn had in de eerste helft van de negentiende eeuw een nieuwe Bach-cultus gecreëerd. Samen met de "heruitvoering" van de Mattheüs-passie, gaf hij de aanzet tot een nieuwe interesse voor de orgelmuziek. Tevens ontstond tussen 1860 en 1870 in Duitsland het *Caecilienverein*. Deze beweging zette zich mede in voor de vernieuwing in de religieuze muziek, waarbij de zang en het koor een belangrijke plaats werden toebedeeld naast het orgel.

Adolph Hesse, één van de protagonisten van deze religieuze vernieuwing, wist de interesse op te wekken van François-Joseph Fétis, directeur van het conservatorium van Brussel, die de jonge Jaak-Nicolaas Lemmens naar hem stuurde voor orgelles. Lemmens werd in 1849 benoemd tot orgelleraar van het Brussels Muziekconservatorium. Van hieruit gaf hij de aanzet tot een nieuwe orgelschool. Tot zijn leerlingen behoorden Jozef Callaerts (1838 - 1901), Joseph Tilborghs (1830 - 1910), Alphonse Mailly (1833 - 1918), Alphonse Desmet (1867 - 1944), Alexander Guilmant (1837 - 1911), Charles-Marie Widor (1844 - 1937) en Clement Loret (1833-1909). De drie laatstgenoemden zouden Lemmens' methode en onderricht verder verspreiden in Frankrijk. Hierdoor raakte ook het Duitse *Caeciliënverein* en zijn doelstellingen in Frankrijk - en even later in België - verspreid. Dit zou resulteren in de oprichting en vernieuwing van talloze *Scholae Cantorum* en instituten voor de kerkmuziek. De oprichting van het *Lemmensinstituut* te Mechelen in 1879 is hier één van de resultaten van. In Frankrijk speelde tevens César Franck een belangrijke

Afb. 3: T.A. Briers

rol. Vincent d'Indy, één van Francks leerlingen, ijverde samen met Charles Bordes tot de oprichting van de Schola Cantorum in 1894, en dit ter propagering en het herstel van de kerkmuziek. In België werd de traditie in eerste instantie verdergezet onder de impulsen van Jozef Callaerts (Antwerps Muziekconservatorium met als voornaamste leerlingen Lodewijk Mortelmans en Arthur De Hovre), Jozef Tilborghs (leerlingen o.a. Edgard Tinel en Oscar Depuydt), Alphonse Mailly (leerlingen Jean-Baptiste De Pauw (Nederland), Charles Danneels en August De Boeck) en Alphonse Desmet (Paul de Maleingrau en Charles Hens). In 1868 volgde Alphonse Mailly - na een turbulente strijd met Jozef Tilborghs - zijn orgelleraar op aan het Brussels Conservatorium. Het is in - wellicht - 1880 dat Mailly er leraar wordt van August De Boeck.

III. DE FAMILIE DE BOECK

August De Boeck werd op 9 mei 1865 geboren als zoon van Florentinus De Boeck en Petronilia Amelia Briers. Genealogisch onderzoek maakte duidelijk dat Florentinus De Boeck afkomstig was uit Humbeek. Zijn voorouders waren herbergiers en hoveniers. De moeder van August De Boeck was van Merchtem afkomstig. Haar vader, Joseph Briers (1788-1866), was er - naast bakker -

tevens organist. Op 18 januari 1819 ondertekent hij een kwitantie *over het spelen van d'orgel in 1818 - 40 g.* Het is ons onduidelijk waar Florentinus De Boeck zijn muzikale opleiding genoot. Wanneer hij in 1857 huwt met Petronilia Briers wordt in de registers van de burgerlijke stand wel vermeld dat hij *muzieklermeester* was. In datzelfde jaar volgt hij zijn schoonvader op als organist in de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Noodt kerk te Merchtem.

Florimond De Boeck is organist in Merchtem tot 1870. In dat jaar neemt hij ontslag ingevolge het frauduleus faillissement van de bank Langrand-Dumonceau, waarvan hij vertegenwoordiger was. In deze hoedanigheid nam hij de financiële zaken van een groot aantal mensen waar. Ofschoon hijzelf geen schuld had aan het faillissement voelde hij zich persoonlijk verantwoordelijk en vergoedde hij de gedupeerden uit zijn eigen vermogen.

Florimond De Boeck was geen onverdienlijk musicus. Wanneer het orgel in de St. Pauluskerk te Opwijk op 20 februari 1879 wordt ingewijd, bespeelt hij er het orgel samen met Joseph Tilborghs (Mechelen), Benoit Vereertbrugghen (Opwijk) en Jozef Vastersavendts (Asse). Hij vertolkt er de *Fantasie* van Kirschner en de *Toccatà in Es* van Georg Friedrich Haendel. Van zijn hand is er tevens een *Pie Jesu* bewaard.

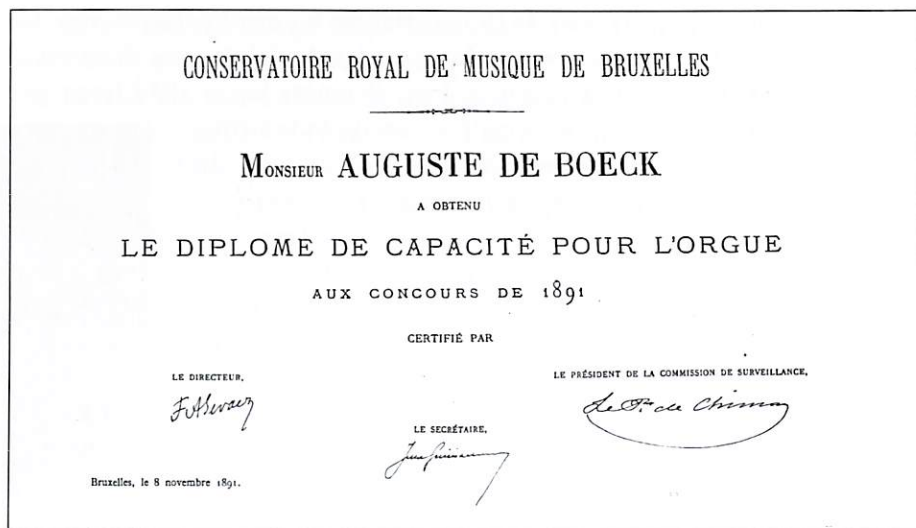
IV. OPLEIDING

August De Boeck ontving zijn eerste muzieklessen van zijn vader. Deze lessen werden ongetwijfeld aangevuld door deze van Benoit Vereertbrugghen (1838 - 1883), organist te Opwijk en muziekleraar aan de kostschool Lindemans. Ook van Jozef Vastersavendts, organist te Asse en - evenals Benoit Vereertbrugghen eerste prijs orgel aan het Conservatorium van Brussel - kreeg hij les.

Het is een feit dat August De Boeck - op aanraden van Benoit Vereertbrugghen - zich op vijftienjarige leeftijd inschreef aan het Brussels Muziekconservatorium. In 1884 behaalt hij een eerste prijs orgel (bij Alphonse Mailly) en de eerste prijs theoretische harmonie (bij Joseph Dupont); in 1885 de eerste prijs praktische harmonie (bij G. Sandré), in 1889 de eerste prijs contrapunt (bij Hubert Ferdinand Kufferath) en in 1891 het "Diplôme de capacité" voor orgel.

Afb. 4: F. De Boeck

Afb. 5: Orgeldiploma van A. De Boeck

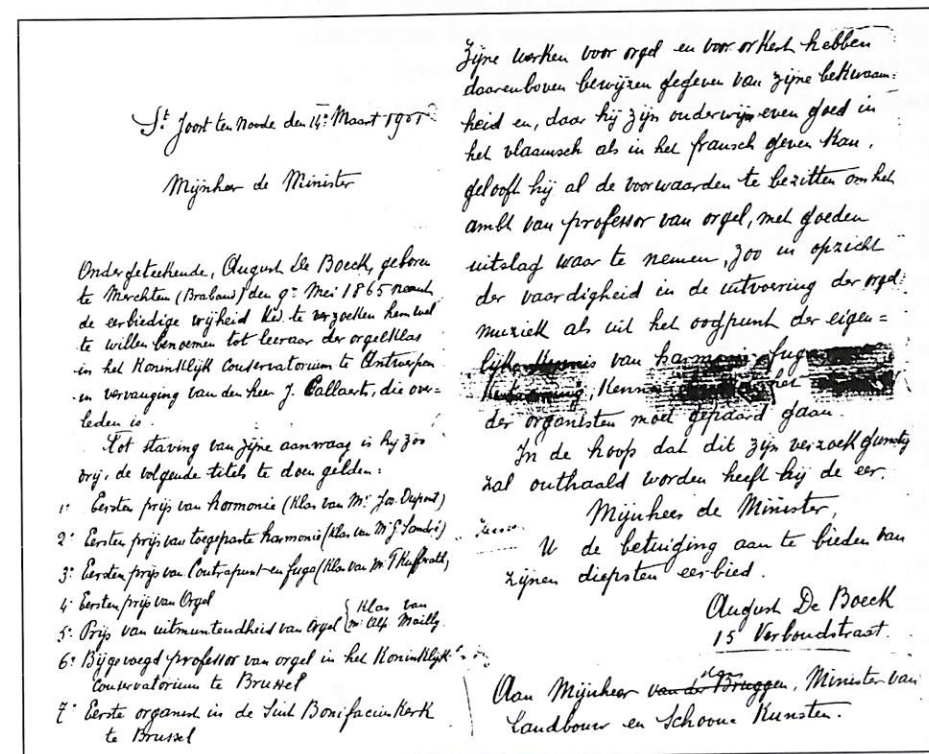
V. LERAAR EN ORGANIST

Vanaf 1883 werd hij muzikleraar in de kostschool Lindemans te Opwijk (tot 1898). Onder zijn leerlingen herkennen we onder andere Emiel de Groot (organist van de Sint-Baafskathedraal te Gent) en Alexander Papen (organist van de O.-L.-Vrouwkathedraal te Antwerpen).

August De Boeck werd op 6 maart 1892 tevens benoemd tot organist aan de O.-L.-Vrouw-ter-Noodkerk te Merchtem. De kerkfabriek onderstreepte evenwel dat deze benoeming tijdelijk was: *“De Raad heeft aan deze benoeming nochtans eene tijdelijke duurzaamheid toe geschreven, om rede voornoemde de Heer August De Boeck om zijne groote kennissen in het muziek, welhaast eene grootere plaats zal bekleeden.”*

Dit laatste liet niet lang op zich wachten, aangezien hij in 1894 werd benoemd tot organist in de St. Bonifaciuskerk te Elsene. Aan deze kerk was tevens een *Schola Cantorum* verbonden onder leiding van Henri Carpay. Samen met deze *Schola*, ook genaamd *Association des Chanteurs de Saint Boniface* zou hij baanbrekend werk verrichten ter verspreiding van de nieuwe religieuze muziekbeleving. Vanaf 1900 wordt hij ook organist in de kloosterkerk van de Ongeschoeide Karmelieten, eveneens te Elsene (Guldenvlieslaan). In 1901 overlijdt Jozef Callaerts, leraar orgel aan het Conservatorium van Antwerpen.

De plaats wordt vacant gesteld en August De Boeck dient zijn kandidatuur in. In het archief werd een duplicaat van deze brief teruggevonden. Hoe dan ook, August De Boeck wordt - de redenen zijn ons niet bekend - niet benoemd. Arthur de Hovre (1868-1928), leerling van Callaerts, wordt aangesteld.

Afb. 6: A. De Boecks sollicitatie voor de functie van orgelleraar te Antwerpen van 1901

Het jaar nadien wordt de functie hoofdleraar orgel in het Conservatorium van Brussel vacant gesteld. Iedereen verwacht dat August De Boeck, die ruim 16 jaar monitor was van de orgelklas en de enige die sinds 1891 het “Diplôme de capacité” behaalde, de functie zou krijgen. Het tegendeel was echter waar - een bewijs dat “vriendjespolitiek” in die tijd ook bestond.

Tot ieders verbazing - zoals ook nadien tot uitdrukking kwam in de persreacties - werd een examen uitgeschreven. De Boeck, overtuigd van duistere bewegingen in de benoemingsdans, stelde zich geen kandidaat. Zes kandidaten dienden zich aan: Fernand Mawet, Joseph Jongen, Louis De Bondt, Léon Jadin, Charles Danneels en Alphonse Desmet. De jury, bestaande uit

Edgard Tinel, Alphonse Mailly, E.H. Duclos en verslaggever Kanunnik Sosson - de minister of zijn afgevaardigde was niet aanwezig - stond onder het voorzitterschap van de directeur, F.A. Gevaert. De proef had achter gesloten deuren plaats, evenwel met dien verstande dat Georges Cloetens (een Brussels orgelbouwer en goede vriend van August De Boeck) zich in de orgelkast had laten opsluiten en zo het examen had kunnen meevolgen. Joseph Jongen en Alphonse Desmet werden ex aequo eerst geklasseerd. Een mondelinge proef moest de knoop doorhakken. Blijkbaar moesten de organisten in die tijd ook het theoretische tractaat over de oorsprong en het wezen van het gregoriaans *La mélopée antique dans le chant de l'Eglise latine* (Gent, 1895) van directeur Gevaert zeer goed kennen, want de directeur stelde er een vraag uit. Joseph Jongen kon deze vraag niet beantwoorden. Alphonse Desmet werd dus aangesteld.

We kunnen ons de vraag stellen welke de juiste beweegredenen waren tot deze benoeming. Bekwaamheid? Of omdat Alphonse Desmet de laatste leerling was van Jaak Lemmens? Of omdat Gevaert - die grote bewondering had voor Tinel - Tinel een plezier wilde doen? Tinel die hoopte - door de benoeming van Desmet - de invloed van Mailly als organist en pedagoog ongedaan te maken? Dit laatste lijkt ons heel waarschijnlijk te zijn. In de archieven vonden we een merkwaardige tekst terug van August De Boeck waarin hij bepaalde situaties, gecreëerd door verordeningen van de bisschop ingevolge het *Motu Proprio*, hekelt. Hij vaart hierbij uit tegen de miskenning van het diploma orgel aan het conservatorium in verhouding met de diploma's zoals uitgereikt door het *Lemmensinstituut*. In bijlage wordt deze tekst opgenomen. Voor wie was deze tekst bedoeld? Indien hij bestemd was voor de hogere kerkelijke en/of burgerlijke overheid en dateert van voor 1902 ligt het enigszins voor de hand waarom men probeerde een leerling van Lemmens aan het Lemmensinstituut te benoemen tot hoofdleraar orgel aan het conservatorium. Anderzijds toont het De Boeck's grote bezorgdheid voor een goed opgeluisterde liturgie aan. We geven het document hier weer:

"In de kerken wordt er flink gewerkt tot het opbeuren der gewijde muziek. Deze was sinds jaren erbarmelijk verwaarloosd. Volgens Pius X zijn Motu Proprio moet de ware kunst op hare ware plaats komen. Te dien einde geeft de bisschop algemeen onderichten aan pastoor en deken om er toe te komen in de kerken een koor te vormen om de kerkelijke muziek op degelijke wijze uit te voeren. Wie zal er zangers onderrichten? De Kerk fabriek kan geene zangers bekostigen, nog veel minder dan hen betalen bij iedere herhaling. Hoe zal men de leden der zangkapellen aanwerven?"

Ten eerste, langs de school. Daar het onderricht van de kerkzang, bij bisschoppelijke verordening, onlangs op 't leerprogramma der lagere vrije en aangenomen scholen werd geschreven kan men den onderwijzer gemakkelijker vragen de beste zangerkens en tevens de braafste kinderen te willen aanwijzen - tot middel van aanwakking: uitstappen, prijsuitdeelingen, het geven van goede punten of penningen, gebeden- of zangboekjes, een Kyriale aan te koopen, kleine geldelijke stortingen baaten zelfs, waarmede men b.v. bij het afsterven van een lid eenen zielendienst bekostigt voor de kerkfabriek geen geldverspilling. Minder aanbevelingswaardig schijnen de Ste Ceciliafeesten. Zoo zou het koor bestaan uit vrijwilligers, dus is de kwestie van vergelding opgelost. Wat de keus der stukken in gefigureerde muziek betreft, wordt niets meer geduld, dat niet voorkomt in de catalogen door de geestelijke overheid goedge-keurd. Wie die stukken kiest wordt niet gezegd - doch ten zeerste zijn we verwonderd met een, de namen van P.B., enz. te zien. Zou hunnen kunst onder die van De Puydt, van De Smet, nen Moortgat, enz. te staan? 't Muziek van Widor is toegelaten, van A. Mailly is er geen spraak. Nogtans en heeft 't werk van deze laatste veel meer godsdienstig karakter dan dat van den fransche meesters. In een gezongen mis moet alles ten volle uitgezongen of ten minste gereciteerd (recto tono) worden. Voor de koster, die dagelijks drie of vier missen af te kraaien hebben is de last merkelyk verzwaard.

In een gezongen mis moet alles ten volle uitgezongen of ten minste gereciteerd (recto tono) worden - Voor de koster, die dagelijks drie of vier missen af te kraaien hebben is de last merkelyk verzwaard - Daar de kerkfabriek geene zangers kan bekosten, is het natuurlijk geen spraak de leden te vragen - Het bisschoppelijk de koor van Sint-Basilius onderricht leidt als volgt - Om nog liever te groeken om nog liever te groeken kan men verplichten, zelf wanneer de scholieren de diploma's in een van de orgel klassen, van het conservatorium, zijn behaald hebben, nog een examen af te geven voor Maanen, daarvoor door de kerkelijke overheid aan gesteld - Is het niet de minister van zekere Kunst, die kerkfabriek te behouden, enmits een diploma van een officieel conservatorium voor de kerkfabriek geene waarde is. Het is waarlyk kraai, daar men wellicht kan de kerkfabriek aan zyn bediening geven de kerkfabriek te behouden.

Afb. 7: Fragment van een tekst van A. De Boeck van ca. 1902

Daar de kerkfabriek geene zangers kan bekostigen, is er natuurlijk geen spraak de loon om reden van meerwerk, te verhoogen.

De kroon van het bisschoppelijk onderricht, luidt als volgt. Om nog benoemd te geraken kan men een orgelist zelfs verplichten, zelfs wanneer hij de schitterendste diplomas in één van d'orgelklassen onzer Koninklijke Conservatorium zou behaald hebben, nog een exaam af te leggen voor mannen, daarvoor door de Kerkelijke Overheid aangesteld. Is het nog nodig, Mijnheer de Minister van Schoone Kunsten, die klassen te behouden, vermits een diploma van een officieel conservatorium voor de kerk van geene waarde is? 't Is waarlijk kras, daar men welk loon de Kerk aan zijne bedienden geeft. Enige stichtende voorbeelden: De plaats van Kapelmeester aan O.V.Kerk te Antwerpen brengt Meester Wambach 1200 frank op. Mr. de Puydt maakt zich rijk met te Mechelen in de St. Rombautskerk jaarlijks 1100 fr. op te rapen.

Te Brussel trekt zekere orgelist 1000 fr. voor de diensten van 't jaar - missen en loven - dat komt op een frank en centiemen per dienst - 't is waarlijk deftig."

Afb. 8: A. De Boeck (rechts) samen met P. Gilson (midden) (3/9/1936)

Was het hierdoor - de ontgoocheling was duidelijk groot - dat De Boeck zich verder minder toelegde op het orgelspel en de orgelcompositie? Feit is dat August De Boeck bekend was als een groot improvisator, begeleider en organist. De Boeck is echter nooit op de voorgrond getreden als concertorganist. Bij enkele orgelinwijdingen trad hij echter wel op, namelijk op 7 september 1911 in Nismes (orgel van Georges Cloetens), op 3 september 1912 in Wichelen (eveneens een orgel van Georges Cloetens) en op 12 december 1934 (Elsene, Ongeschoeide Karmelieten: hier ging het om een ombouw door Roethinger van het Schyven-orgel) (Cfr. *Musica Sacra*). Voordien creëerde De Boeck op 4 april 1898 zijn eigen *Allegro con fuoco* ter gelegenheid van de inspelning van het nieuw gebouwde Van Bever-orgel in de Sint-Pieterskerk te Jette.

In 1909 werd hij aangenomen als leraar harmonie en fuga aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog verving hij daarenboven

Arthur de Hovre als leraar orgel. Bij Koninklijk Besluit werd August De Boeck in 1920 benoemd tot leraar praktische harmonie aan het Muziekconservatorium van Brussel en neemt ontslag in Antwerpen. Tijdelijk werd hij - in vervanging van zijn vriend Paul Gilson - inspecteur van het muziekonderwijs. In maart 1921 werd hij tevens benoemd tot directeur van de Stedelijke Muziekacademie te Mechelen. Zijn ambten als organist van de St. Bonifaciuskerk en de Karmelietenkerk verliet hij in 1920 en 1921. Op 1 juli 1920 werd hij als corresponderend lid opgenomen in de *Koninklijke Academie van België* - in 1924 werd hij volwaardig lid.

In 1926 werd hij leraar geschreven harmonie te Brussel. Ondertussen bouwde hij de *Stedelijke Academie* te Mechelen uit tot een *Stedelijk Conservatorium*. We mogen hierbij niet vergeten te vermelden dat Mechelen in die tijd gold als het muzikaal centrum bij uitstek. Het Lemmensinstituut - onder directeurschap van Mgr. Jules Van Nuffel - was er gevestigd. In de Sint-Romboutskathedraal speelde de jonge Flor Peeters orgel en werden de diensten opgeluisterd door het Sint-Romboutskoor onder leiding van Mgr. Van Nuffel. De beiaardschool was er gevestigd en tevens was er een militaire muziekkapel. Daar treedt hij ook in contact met de dichteres Alice Nahon - bibliothecaris van de *Stedelijke Bibliotheek*.

In 1930 werd aan August De Boeck eervol ontslag verleend uit al zijn ambten. Hij trok zich terug te Merchtem waar hij zich - tot aan zijn dood op 9 oktober 1937 - zou toeleggen op het componeren (voornamelijk liederen en werken voor harmonie en fanfare), het kweken van fruit en bloemen, het onderhoud van zijn tuin en reizen. Tevens herlegde hij de contacten met het Merchtem cultureel leven: de harmonie en de fanfare.

Afb. 9: A. De Boeck

VI. DE ORGELWERKEN

August De Boeck was, samen met Paul Gilson, één der belangrijkste impressionisten in het muzikale België. Hij studeerde - samen met zijn vriend Paul Gilson - orkestratie en compositie. In die periode ontdekten ze de werken

van de Russische school, evenals de dramatiek van het Wagneriaans muziekconcept. Toch is zijn muziek zeer lyrisch - waarbij eenvoud alles overwint, af en toe zelfs humoristisch in een romantisch ingeklede, sterk poëtische melodie die eindigt in een mooie, zachte cadens.

De rol van het orgel in zijn oeuvre is enigszins tweeledig. Hij componeerde slechts 5 werken voor orgel, anderzijds werden heel wat liturgische composities voorzien van orgelbegeleiding die - weliswaar als begeleiding geconcipeerd - toch normatief zijn voor bovenstaande stilistische kenmerken. August De Boeck was gedurende decennia organist en stond daarnaast ook ten dienste van een koor in de liturgie. Improvisatie was hierbij onmiskenbaar belangrijk. Mogelijk speelde het feit dat hij niet benoemd werd tot leraar orgel aan de Conservatoria van Antwerpen en Brussel een niet te miskennen rol in zijn verdere productiviteit als orgel-componist.

Van August De Boeck zijn slechts vijf werken voor orgel bewaard: het *Allegro con fuoco in g* (1897), *Marche Nuptiale*, *Allegretto in G*, *Andante in E* en *Prelude in D* (de laatste drie werken werden in één bundel uitgegeven door de uitgeverij Schott). Hier moet aan toegevoegd worden dat hij in 1915 een bewerking van het *Belgisch Volkslied* voor orgel maakte. René De Maeyer vermeldt in zijn eindverhandeling over August De Boeck nog drie werken voor orgel, waarvan de partituur nooit werd teruggevonden: een *Allegro vivace*, een *Barcarolle* en een *Toccata*, evenals een polka, bedoeld voor draaiorgel.

Het *Allegro con fuoco* is in feite samengesteld uit verschillende karakterdelen. Het *Allegro* mag dan al een werk zijn uit een periode die doorgaans - maar ten onrechte - als minderwaardig wordt beschouwd, toch werd het op een schitterende wijze gecomponeerd. Elkaar contrasterende delen volgen mekaar op: na een statig begin volgt een virtuoos deel dat uitdeint in een zacht lyrisch deel... Het spel met motivisch materiaal doet ons hierbij vaak denken aan Cesar Franck. Een virtuoos middendeel wordt afgewisseld met een serene deel dat abrupt wordt afgesloten voor een plenum in het pedaal dat de voorbereiding is voor een herneming van het eerste deel. Deze herneming leidt naar een kort virtuoos deel (wat ons doet denken aan het *Allegro molto* uit de 6de Sonate van Mendelssohn). Het werk wordt beëindigd met een statige slot-coda. Het *Allegro con fuoco* werd opgedragen aan zijn leraar Alfons Maily.

De *Marche Nuptiale*, opgedragen aan Simon Schoolmeesters, is ongetwijfeld een gelegenheidswerk, gecomponeerd naar aanleiding van het huwelijk van één van zijn vrienden. Het werk is drieledig geconcipeerd: een statig, plechtig A-deel, zelf drieledig gebouwd, waarna een lyrisch tweede deel. Hierna wordt het eerste deel hernomen.

De drie kleine werken voor orgel, gebundeld in *Trois pièces pour orgue*, betreffen de *Prélude*, opgedragen aan Joseph Vastersavendts - zijn vroegere leraar orgel en organist te Asse, het *Andante*, opgedragen aan François Marievoet en het *Allegretto*, opgedragen aan Alphonse Seutin. Het betreffen drie - kortere - werken, waarin het melodisch aspect van primordiaal belang is. Mooie lyrische melodieën worden "begeleid" door een rijke harmonische begeleiding. Het derde deel - *Allegretto*, en tevens het langste werk, kan omschreven worden als een prachtig fris en helder werk - toccata-achtig - waarboven een schitterende melodie ons voert naar een trio-achtig deel, waarna het eerste deel wordt hernomen. Drie kleine werken die alleszins een ruimere aandacht verdienen.

Recent onderzoek in archieven liet ons toe een - vrij onbekend - werk van August De Boeck voor orgel terug te vinden. Het betreft een *Scherzando* van 96 maten. Dit werkje is wellicht gecomponeerd voor didactische doeleinden. De manuaalpartij is een canon in beide stemmen terwijl in het pedaal basnoten - ter harmonische beklemtoning - worden gegeven. Mogelijk werd het geschreven om zijn leerlingen te oefenen in de onafhankelijkheid van beide handen in het orgelspel. August De Boeck noteerde zelf de registratie: "*Récit: Hautb. - Doubl. - Flûte; Grand Orgue: Gambe 8; Bourdon*". We geven hier de eerste bladzijde weer.

Verdere werken voor orgel zijn ons onbekend. Het is een feit dat De Boeck heel wat werken schreef waar het orgel een begeleidende functie had (cfr. zijn liturgisch werk), anderzijds integreerde hij het orgel in bijv. de *Lievenscantate*. We dienen daarenboven te onderstrepen dat hij - als organist van de Bonifaciuskerk te Elsene - een grote bekwaamheid genoot als improvisator.

August De Boeck is mogelijk beter bekend als de componist van een vioolconcerto, de *Dahomese Rapsodie*, het *Impromptu voor klarinet* en zijn harmoniewerken. Zijn orgelwerken moeten echter op generlei wijze kwalitatief onderdoen. Het betreffen parels in de Vlaamse orgelliteratuur die een ruimere bekendheid verdienen.

VII. DISPOSITIES

Om zich beter een beeld te kunnen vormen van de registratiemogelijkheden waarover De Boeck beschikte, laten we hier de disposities van de orgels van O.-L.-Vrouw-ter-Noodkerk te Merchtem, de Sint-Bonifaciuskerk

te Elsene en de Karmelietenkerk te Brussel volgen. De disposities worden hier weergegeven zoals ze waren ten tijde dat De Boeck het orgel bespeelde.

HET FRANÇOIS LORET-ORGEL UIT 1876 IN DE O.-L.-VROUW-TER-NOODKERK TE MERCHTEM

Dit orgel telt 26 registers, verdeeld over twee klavieren en pedaal. Het moet zowat het laatste grote werk geweest zijn van François Loret. De orgelkast werd gemaakt door Pouliart, schrijnwerker te Asse, die meerdere orgelkasten heeft geplaatst.

Dispositie

Groot Orgel	Positief	Pedaal
Montre 8	Salicional 8	Quintaton 12
Violon 16	Mélophone 8	Violon 8
Bourdon 16	Bourdon 8	Flûte ouverte 8
Viola 8 Flûte harmonique 4	Dolcina 4	Soubasse ouverte 16
Prestant 4	Flûte champêtre	Bombarde 16
Bourdon 8	Flagéolet 2	
Octavin 2	Basson-Hautbois	
Fourniture III	Clarinette 8	
Bombarde 16	Voix humaine	
Trompette 8		
Clairon 4		

Appel Anches au Positif
 Appel Anches & Fourniture Gr. Org.
 Anches au Pédalier
 Péd. + Pos.
 Péd. + Gr. Org.
 Gr. Org. + Pos.
 Trémolo
 Expression (niet-graduele bediening zwelkast, lepelvormige trede)

- manuaalomvang: C - g3
- pedaalomvang: C - d1
- vrijstaande speeltafel

(overgenomen uit P. ROOSE, *Het eerste gerestaureerde Fr. Loretorgel: Merchtem*, in: *Orgelkunst*, XVI, 1993, nr. 2, p. 77)

HET PIERRE SCHYVEN-ORGEL UIT 1868 VAN DE ST.-BONIFATIUSKERK TE ELSENE (IXELLES)

Dit orgel telt 31 registers, verdeeld over drie klavieren en pedaal. Het werd opgeleverd door de firma Merklin en Schütze, gevestigd in deze gemeente. De orgelkast en de balustrade zijn in neo-gotische stijl ontworpen door Fr. Malfait. Het ontwerp van het orgel werd toevertrouwd aan een commissie van experts. De speeltafel draagt vandaag het label van de orgelmaker "P. Schyven et Cie". Dit is geen falsificatie wanneer men weet dat Pierre Schyven (1829-1916), sedert 1843 in dienst bij Merklin en Schütze, in 1851 hoofd werd van het atelier. Spoedig zou hij de onderneming overnemen.

Dispositie

Positief (1ste klavier)	Groot Orgel (2de klavier)	Récit (3de klavier)
Montre 8	Montre 8	Bourdon 16
Flûte 8	Bourdon 16	Dolciana 8
Bourdon 8	Bourdon 8	Voix céleste 8
Salicional 8	Grosse Flûte 8	Flûte harmonique 8
Flûte harmonique 4	Gambe 8	Bourdon 8
Cor anglais 8	Prestant 4	Flûte écho 4
Clarinette 8	Fourniture IV	Flagéolet 2
	Bombarde 16	Fourniture III
	Trompette 8	Trompette harmonique 8
	Clairon 4	Basson- Hautbois 8
		Voix humaine 8

Pedaal

Soubasse 16
 Octave basse 8
 Trombone 16

Pédales d'accouplement et de combinaisons

Réunion du Positif au Pédalier
 Réunion du Grand-Orgue au Pédalier
 Réunion du Récit au Pédalier
 Réunion du Récit au Positif
 Réunion du Positif au Grand-Orgue
 Réunion du Récit au Grand-Orgue
 Appel des combinaisons du Grand- Orgue

Appel des combinaisons du Récit
Appel des combinaisons du Pédalier
Trémolo (Récit)
Expression (Récit)

- manuaalomvang: C - g3
- pedaalomvang: C - f1
- alle registers zijn volledig zelfstandig, zonder ontubbelingen.

(vrij vertaald naar J.-P. FÉLIX, *Vers une restauration du Grand Orgue de l'église St.-Boniface à Ixelles*, in: *L'Organiste*, XIII, 1981, nr. 1, pp. 1-7. Zie ook programmabrochure, 5.10. 1985, samenstelling Luk Bastiaens, Orgelexcursie te Brussel)

HET PIERRE SCHYVEN-ORGEL IN DE KARMELIETENKERK TE BRUSSEL

Naar aanleiding van de inspelings op 17 december 1891 van het grote Schyven-orgel van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen publiceerde de orgelbouwer een brochure die de belangrijkheid van die gebeurtenis onderlijnde. Hierin zwaaien vele vooraanstaande musici kwistig met het wierookvat tot meerdere eer en glorie van het grote bedrijf. In deze brochure, door Jean Ferrard in fac-similé heruitgegeven, staan ook belangrijke gegevens van andere grote Schyven-orgels. Hieruit worden onderstaande gegevens overgenomen.

Dispositie

Positief (1ste klavier)	Groot Orgel (2de klavier)	Récit (3de klavier)
Flûte harmonique 8	Montre 8	Bourdon 16
Bourdon 8	Bourdon 8	Bourdon 8
Viola di gamba 8	Viola di gamba 8	Flûte harmonique 8
Salicional 8	Dolciana 8	Salicional 8
Flûte octaviante 4	Prestant 4	Voix céleste 8
Clarinete 8	Bourdon 16	Flûte d'écho 4
Trompette 8		Doublette 2
		Voix humaine
Pédales Séparées	Jeux de Combinaison	Jeux de Combinaison
Contrebasse 16	Fourniture 4 en 5 r	Trompette harmonique 8
Sous-basse 16	Trompette 8	Basson-Hautbois 8
Octave basse 8	Clairon 4	

Violoncelle 8

Jeux de Combinaison

Bombarde 16
Trompette 8

Pédales de Réunion et de Combinaison

Réunion du positif au pédalier
Réunion du grand orgue au Pedalier
Réunion du récit au pédalier
Réunion du positif au grand orgue
Réunion du grand orgue à la machine
Réunion du récit au grand orgue
Réunion du récit à l'octave grave
Introduction des jeux de combinaison du positif
Introduction des jeux de combinaison du grand orgue
Introduction des jeux de combinaison du récit
Introduction des jeux de combinaison du pédalier
Introduction des jeux de 16 pieds du pédalier
Forte général
Expession
Trémolo

- manuaalomvang: C - g3

BIBLIOGRAFIE

- *August De Boeckfonds*, Merchtem: thans bewaard in het *Museum en Archief van het Vlaams Cultuurleven*, Antwerpen.
- R. DE MAEYER. *August De Boeck. Biografische nota's. Catalogus van het werk en bespreking zijner liturgische composities*. [Onuitgegeven licentiaatsverhandeling]. Leuven, [s.d.].
- *Tentoonstellingscatalogus. 50 jaar na het overlijden van August De Boeck. Gemeente Merchtem. Tentoonstelling van 9 tot 18 oktober 1987*. Merchtem, 1987.

DISCOGRAFIE

- Het gepubliceerde orgeloeuvr van A. De Boeck is, samen met dat van E. Tinel, opgenomen door J. Sluys aan het orgel van de Sint-Pieterskerk te Jette in de reeks *Organa Belgica* met als titel *Belgische orgelromantiek* met als referentie CD Prezioso 820.201.

Belgische orgelmuziek uit de negentiende eeuw

Omdat *Orgelkunst* het plan opvatte zijn 20ste jaargang aan de negentiende-eeuwse Belgische orgels en orgelmuziek te wijden, vonden we het niet ongepast een reeks bibliografieën gewijd aan orgelmuziek van Belgische componisten in ons tijdschrift op te nemen. Wat de periodisering betreft, opteerden we voor 1830 als begindatum en 1914 als einddatum: 1830 omdat op dat ogenblik "Belgisch" ook een politieke onderbouw krijgt, terwijl 1914 eerder gekozen werd omwille van de belangrijke breuk die het betekende voor de orgelmuziek - maar niet alleen de orgelmuziek.

Per aflevering komt één bibliotheek aan bod, waarin zich een belangrijke schat aan Belgische orgelcomposities bevindt. Bij het samenstellen van de inventarissen werd enkel rekening gehouden met composities voor orgel solo. Composities voor orgel in kamermuziekverband of voor concertrend orgel werden niet in de inventarissen opgenomen. Per bibliotheek werden de inventarissen verdeeld in een viertal rubrieken: I. Composities voor orgel, II. Orgelmethodes, III. Theoretische werken over orgel en orgelbouw en IV. Orgeltijdschriften. Het spreekt voor zich dat niet steeds alle rubrieken hoeven voor te komen in elke inventaris.

Voor een eerste aflevering binnen dit project vonden we Dr. Bernard Huys bereid het bestand van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel te bestuderen. Tijdens zijn onderzoek stelde Dr. Huys terecht vast dat ondanks de hernieuwde belangstelling voor het romantische (Belgische) orgel er nog steeds niet veel orgelmuziek van Belgische componisten werd gepubliceerd: een centrale catalogus voor de twee laatste eeuwen zou een nuttig werkinstrument zijn. Vandaag wordt hiervoor de eerste steen gelegd.

Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel

BERNARD HUYS

Onderhavige bibliografie bevat alle uitgaven voor solo-orgel of -harmonium die in de negentiende eeuw verschenen zijn en die in de Koninklijke Bibliotheek Albert I bewaard worden. Aangezien de wet op het wettelijk

depot in de vorige eeuw in ons land nog niet van kracht was - dit gebeurde pas vanaf 1966 - bezit de Koninklijke Bibliotheek niet alle partituren die in de negentiende eeuw in België uitgegeven zijn.

I. COMPOSITIES VOOR ORGEL

BENOIT, PETER (1834 - 1901)

- *Ave Maria. Mélodie religieuse. (Edition pour orgue ou harmonium).* Schott, S.F. 4194. Brussel, [ca 1892].
Mus. 1.636 B 17

CALLAERTS, JOZEF (1838 - 1901)

- *15 Improvisations pour orgue.* Op. 1. Heugel, H. 2756. Parijs, [ca 1862].
Mus. 7.807 C
- *Douze pièces pour orgue.* Op. 20-23. Schott, S.F. 4220-4223. Brussel, [ca 1892].
Mus. 7.806 C
- *Grande fantaisie de concert pour orgue.* Op. 5. Schott, S.F. 1451. Brussel, [ca 1871].
Mus. 7.805 C

DEPUYDT, OSCAR (1858 - 1925)

- *Préludes dans la tonalité grégorienne sur des motifs liturgiques [pour orgue].* Supplement van *Musica Sacra*. Mechelen, 1899-1900.
1.251 R XIX Mus.

DETHIER, EMILE (1849 - ?)

- *Cinq interludes sur le Magnificat du 7ième mode [pour orgue].* Supplement van *Musica Sacra*. Mechelen, 1898-1899.
1.251 R XVIII Mus.
- *Cinq interludes sur l'Ave maris stella [pour orgue].* Supplement van *Musica Sacra*. Mechelen, 1897-1898.
1.251 R XVII Mus.
- *Cinq interludes sur l'Iste Confessor [...] et Cinq interludes sur le Magnificat, 2ième mode [pour orgue].* Supplement van *Musica Sacra*. Mechelen, 1897-1898.
1.251 R XVII Mus.

- *Cinq interludes sur le Magnificat du 5ème mode et Cinq interludes sur le Magnificat du 6ème mode [pour orgue]*. Supplement van *Musica Sacra*. Mechelen, 1898-1899.

1.251 R XVIII Mus.

- *2 Pièces pour orgue*. Demarteau. Supplement nr. 17 van *Courrier de St.-Grégoire*. Luik, 1890.

III 91.307 B 17 Mus.

- *2 Pièces pour orgue*. Demarteau. Supplement nr. 18 van *Courrier de St.-Grégoire*. Luik, 1890.

III 91.307 B 18 Mus.

FÉTIS, FRANÇOIS-JOSEPH (1784 - 1871)

- *Six messes faciles pour l'orgue*. H. Lemoine, HL 2501-2506. Parijs, [1840].
Mus. 6.446 C

FRANCK, CÉSAR (1822 - 1890)

- *3 Pièces pour grand orgue: 1. Fantaisie, 2. Cantabile, 3. Pièce héroïque*. Durand, D.S. & Cie 3177. Parijs, [1883].

Mus. 7.824 C 1

- *6 Pièces d'orgue: 1. Fantaisie, 2. Grande pièce symphonique, 3. Prélude, fugue et variation, 4. Pastorale, 5. Prière, 6. Final*. Durand, D.S. & Cie 2684. Parijs, [1880].

Mus. 7.824 C 2

- *L'Organiste: recueil de pièces pour orgue ou harmonium*. Dln. I-II. Enoch, E.F. & Cie 1830. Parijs, [1891].

Mus. 5.434 B 1-2

- *Trois chorals pour grand orgue avec pédale obligée*. Durand, D.S. & Cie 4416. Parijs, 1892.

Mus. 7.824 C 3

GRÉGOIR, EDOUARD GEORGES JACQUES (1822 - 1890)

- *A Sainte Cécile: élévation ou communion pour orgue ou harmonium*. Op. 113. (*L'Aurore Musicale*. Dl. 2). J.B. Katto. Parijs-Brussel, 1869.

Mus. 5.904 C 10

LEMMENS, JAAK-NICOLAAS (1823 - 1881)

- *10 Improvisations pour orgue dans le style sévère [...]*. Schott, 9913. Mainz-Brussel, [ca 1848].

Fétis 2.132 A Mus.

- *Four Organ Pieces in the Free Style*. Novello. Londen, [1866].

Fétis 2.134 C LP

- *Berceuse for Harmonium*. Chappell [12.859]. Londen, [s.d.].

Fétis 2.165 C 1 Mus.

- *Rêverie for Harmonium*. Chappell [12.858]. Londen, [s.d.].

Fétis, 2.165 C 2 Mus.

- *Romance sans paroles for Harmonium*. Chappell 12.857. Londen, [s.d.].

Fétis 2.165 C 3 Mus.

- *Four Harmonium Pieces for the Drawing Room: Invocation, Fanfare, Nocturne, Fugue*. Chappell 12.545. Londen, [s.d.].

Fétis 2.165 C 4 Mus.

- *Harmonium Pieces: Mélodie facile, Cantabile, Helen Polka*. Metzler. Londen, [s.d.].

Fétis 2.165 C 5 Mus.

- *Nouveau journal d'orgue à l'usage des organistes du culte catholique I-II*. Ch. Vanderauwera. Brussel, 1850-1851.

Cl. 13.982 Mus.

- *Oeuvres musicales inédites*. Dl. I: *Musique d'orgue*. Breitkopf & Härtel. Leipzig-Brussel, 1883.

II 46.662 C Mus.

- *14 Lätta tonstycken för orgel ur Lemmens Orgelskola*. A. Lundquist en C. Warmuth. Stockholm-Christiania, [1869].

Mus. 4.469 C

- *Trois sonates pour orgue: 1. Sonate pontificale, 2. Sonate o filii, 3. Sonate pascale*. Schott en Novello, Parijs-Brussel-Mainz-Londen, [1876].

D.A. 59 Mus.

- *Morceaux choisis tirés de l'Ecole d'orgue: 1. Petits trios faciles, 2. Sortie*. Schott 19.009. Mainz-Antwerpen-Brussel, [1867].

Mus. 7.846 C 1-2

- *Morceaux choisis tirés de l'Ecole d'orgue: 16. Fanfare*. Schott 19.009. Mainz-Londen-Parijs-Brussel, [1867].

Mus. 5.845 C

- *Oeuvres posthumes: spécimens des préludes diatoniques, des compositions pour orgue [...]*. Supplement van *Musica Sacra*. Mechelen, 1882-1883.

1.251 R II Mus.

MAILLY, ALPHONSE (1833 - 1918)

- *Six morceaux caractéristiques pour harmonium*. Op. 3. Schott, S.F. 1347. Parijs-Brussel-Mainz-Londen, [1868].

Fétis 2.164 C Mus.

- *Six morceaux caractéristiques pour harmonium*. Op. 3, nr. 2: *Le badinage*. Schott, S.F. 1347. Parijs-Brussel-Mainz-Londen, [1868].

Mus. 2.722 C

- *Cantilène n°6 [pour orgue]*. [N° 7059]. [S.l., s.d.].

Mus. 6.451 C

- *Deux prières pour orgue ou harmonium*. Op. 2. Schott, 14.313. Mainz, [1858].

Mus. 7.854 C

- *Sonate pour orgue*. Op. 1. Schott, S.F. 1380. Brussel, [1870].

Mus. 7.855 C

- *Three Organ Pieces: 1. Méditations, 2. Toccata, 3. Pâques fleuries*. Augener, nr. 6.561. Londen, [s.d.].

Mus. 4.030 B 1

- *Three Organ Pieces: 4. Prélude funèbre, 5. Marche solennelle, 6. Cantilène*. Augener, nr. 7.095. Londen, [s.d.].

Mus. 4.030 B 2

- *Trois morceaux pour orgue: 1. Invocation, 2. Andante con moto, 3. Christ-mas-Musette*. Lemoine. Parijs, 1892.

Mus. 7.856 C

SAEMEN, EMILE

- *6 Préludes pour orgue ou harmonium*. Op. 10. J.B. Katto. Parijs-Brussel, 1866.

Mus. 5.904 C 4

TILBORGHS, JOZEF (1830 - 1910)

- *Quatre morceaux classiques pour orgue: 1. Allegro, 2. Introduction et fugue, 3. Adagio, 4. Alleluia*. Schott, S.F. 1198. Brussel, [1866].

Fétis 2.162 C Mus.

- *12 Morceaux pour orgue ou harmonium*. Vve L. Muraille, nr. 1440. Luik, [1867].

Fétis 2.163 C Mus.

- *25 Morceaux pour orgue ou harmonium. 2e Edition revue et corrigée*. Vve L. Muraille, nr. 1401. Luik, [1867].

Mus. 5.922 C 53

TINEL, EDGAR (1854 - 1912)

- *Sonate in G moll (sol mineur) für die Orgel*. Op. 29. Breitkopf & Härtel, nr. 17.696. Leipzig-Brussel, [1887].

Mus. 4.316 C 3

- *Improvisata (Andantino) in C dur*. In: A. GESSNER. *Auswahl kirchlicher Orgelcompositionen älterer und neuerer Meister [...]*. H. Beyer & Söhne. Langensalza, [ca. 1896]. P. 42-43.

Mus. 4.284 B 1

VAN DEN BOGAERT, P.C.F.

- *Cent versets, préludes, progressions et fuguettes pour orgue ou harmonium*. Vve L. Muraille, nr. 1404. Luik, [1867].

Mus. 5.922 C 56

- *Marche et cantabile grazioso pour orgue ou harmonium*. Vve L. Muraille, nr. 1405. Luik, [1867].

Mus. 5.922 C 55

VAN DEN BROECK, F.

- *Cinquante petits airs pour orgue ou piano forte qui peuvent être joués entre les hymnes, respons, antiennes et messes [...]*. Dl. I en II. In eigen beheer. Mechelen, [s.d.].

III 911 C Mus.

VAN DEN GHEYN, MATTHIAS (1721 - 1785)

- *Morceaux fugués [...] publiés avec la collaboration de J.N. Lemmens par X. Van Elewijck*. Schott. Brussel, 1865.

II 18.073 C 2 Mus.

VENNEKENS, AUGUSTIN

- *Trois morceaux faciles pour orgue ou harmonium*. In eigen beheer. Hamont, 1881 en G. Van Gysel. Gent, 1881.

Mus. 5.918 C 6

II. ORGELMETHODES

LEMMENS, JAAK-NICOLAAS (1823 - 1881)

- *Ecole d'orgue, basée sur le plain-chant romain*. Eigen beheer. Brussel, [1862]. Fétis 2.131 C Mus.

III. THEORETISCHE WERKEN OVER ORGEL EN ORGELBOUW

IV. ORGELTIJDSCHRIFTEN

volgen later

Oude jaargangen *Orgelkunst* te koop

Ter gelegenheid van het 20-jarig jubileum biedt het tijdschrift *Orgelkunst* elke orgelliefhebber de mogelijkheid om oude jaargangen te kopen aan zeer gereduceerde prijzen:

- losse nummers (jg. 1978 - 1980): 100 BEF of 8 NGL
- één oude jaargang (jg. 1981 - 1995): 250 BEF (voor Nederland: 16 NLG, verzendingskosten inbegrepen)
- alle oude jaargangen samen (jg. 1981 - 1995): 3000 BEF (voor Nederland: 180 NGL, verzendingskosten inbegrepen).

Ook de registers van de oude jaargangen zijn nog voorradig: 1978 - 1983, 1983 - 1988 en 1988 - 1993, per register: 100 BEF of 8 NGL + verzendingskosten.

Disposities van de Van Peteghemorgels, samengesteld door Patrick Roose kunnen eveneens nog besteld worden en kosten 150 BEF of 10 NGL.

Voor bestellingen neem contact op met het secretariaat van *Orgelkunst*, Beiaardlaan 1, 1850 Grimbergen

KAMIEL D'HOOGHE

Hommage Firmin Swinnen (1885 - 1972) te Herselt 20 april 1997

Els Swinnen is de drijvende kracht achter een huldedag in de parochiekerk te Herselt op 20 april 1997 aan Firmin Swinnen, dit naar aanleiding van het overlijden, 25 jaar geleden, van deze merkwaardige man, schitterend organist en improvisator, afkomstig uit een kosters-organistenfamilie van de Kempen. Er wordt voorzien in: een tentoonstelling, een videomontage met oude filmen, de mogelijkheid tot het beluisteren van opnamen, gespeeld door Swinnen, de publicatie van een brochure door pater H. Kerstens en een avondconcert met composities van Firmin Swinnen.

Geboren te Scherpenheuvel, opgegroeid in Herselt en in 1907 afgestudeerd aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium te Antwerpen, vluchtte F. Swinnen bij het begin van de eerste wereldoorlog, in 1914 naar Engeland, gaf er een paar honderd concerten ten bate van het Werk voor de Vluchtelingen en trok in 1916 naar Amerika, waar hij een schitterende artistieke loopbaan opbouwde.

Deze aanvankelijk weinig bekende Vlaming vond via zijn optreden als concertorganist en als improvisator van suggestieve klankondersteuning van klankloze films op piano of op een reuzenorgel de passende toetsen om jachttaferelen, gevechten en idyllische scènes te verklanken. Firmin Swinnen werd er ontdekt door de familie Dupont, zeer rijke industriëlen in de USA. In een groot kasteel met een speciale concertzaal zou een der grootste orgels van de wereld gebouwd worden. Swinnen ontwierp een reusachtig orgel met zeven klavieren, 177 registers en 10.010 pijpen. Voor "zijn" orgel componeerde hij genretaferelen als de *Longwood Sketches*, een suite voor orgel in vier delen met als titels *In the shadow of the old trees*, *Rosebuds-capricietto*, *Dewdrops* en *Sunshine-toccata*, opgedragen aan Mr. and Mrs. Pierre S. Dupont. Op zijn repertoire stonden heel wat evergreens en arrangementen van bekende orkestwerken.

Tijdens één van zijn grote concertreizen bespeelde Flor Peeters het orgel van de familie Dupont in Longwood. Op basis van de goede relatie tussen de beide Kempense organisten gaf Swinnen aan het Koninklijk Vlaams Muziekconservatorium een belangrijke schenking waarmee de Prijs Firmin Swinnen werd gecreëerd. Op 8 april e.k. zal Els Swinnen in Longwood Gardens een herdenkingsconcert vertolken met werk van Swinnen.

DIERIK POTVLIEGHE

Leo Lovaert (1802-1872) en zijn orgel in Onkerzele (1)

I. DE LOVAERTS IN DE *HISTORIQUE* [...]

De geschiedschrijving en de waardering voor de Nevelse orgelbouwersfamilie Lovaert verloopt met ups en downs. In kleinere kringen werden ze door hun 19e eeuwse tijdgenoten zeker gewaardeerd (2), hoewel ze er kennelijk weinig behoefte aan hadden om zich te laten huldigen naast de groten van hun tijd. Wanneer organograaf E. Grégoir ze voor zijn merkwaardige, in 1865 uitgegeven dictionaire *Historique de la facture et des facteurs d'orgue* [...], om biografische gegevens en hun werklijst verzocht, getroostten ze zich nog niet eens de moeite hem van antwoord te dienen (3). Ze konden Grégoir natuurlijk ervan verdenken dat hij de roemzuchtige nieuwlichters van de "romantische" stijlrichting in de schijnwerpers zou plaatsen.

Leo Lovaert (Nevele 1802 - Gent 1872), zoon van smid Clément uit het naburige Poesele, was aanvankelijk schrijnwerker. Leo - soms voluit Leonard genoemd - had drie zonen, allen in Nevele geboren: Evarist (ca.1829 - 18..), Ludovicus (1830 - Gent 1884) en Xaveer (ca. 1835 - 18..). Zij zorgden voor de voortzetting van het bedrijf.

Pas precies een eeuw na zijn dood zou Leo Lovaert terug op de orgelculturele tribune verschijnen: in 1972 bracht Kamiel D'Hooghe hulde aan de vergeten geraakte orgelbouwer met een recital op het Ludovicus Lovaert-orgel van de St-Laurentiuskerk te Poezele en bracht o.m. het Leo Lovaert-orgel van de St-Martinuskerk te Onkerzele op grammfoonplaat uit (terwijl hij er meteen het Vereecken-orgel te Denderbelle en het Haelvoetorgel van Munkzwalm uit hun anonimiteit mee haalde) (4). Ghislain Potvlieghe had inmiddels tijdens zijn orgelprospectie-reizen in Oost-Vlaanderen, Lovaerts orgellandschap in kaart gebracht en rehabiliteerde het in meerdere artikels (5).

Opvallend is de concentratie van Lovaerts werk in de streek van Ninove. Daartoe behoort o.m. het viervoetsorgeltje dat Leo Lovaert in 1854 bouwde voor Onkerzele en vlakbij is er te Moerbeke (bij Geraardsbergen) een eveneens conservatief werkstuk van deze auteur. Het orgel te Denderwindeke blijkt inmiddels niet een Vereeckeninstrument te zijn maar een werk van Lovaert

volgens archivalia ter pastorie. In Nieuwenhove, op een boogscheut van Denderwindeke, staat het Ludovicus Lovaert-orgel met zijn schitterend neo-gotisch "Kiedrich-meubel". Asse-Krokegem beschikt sinds 1979 over een gerestaureerd viervoets Lovaert-orgel. En weldra volgt ook de restauratie van het Zonnegemse orgel. Lovaerts orgellandschap blijkt dus in volle ontdekkingstijd te verkeren (6).

II. TRADITIE EN MODERNISME

Hoe situeert zich nu het orgel van Onkerzele in het Lovaert-oeuvre? Leo moet toen minstens al 20 jaar als zelfstandig orgelbouwer ervaringen hebben opgedaan, want voor zover bekend dateert zijn eerste werk van 1834 in de neo-gotische kerk te Gontrode. Het - in W.O.I vernielde - orgel te Ronsele (1837) volgde hierop en vrij regelmatig, gemiddeld om de twee jaar, kan hij een nieuw werk opleveren: in 1842 te Afsnee, in 1846 te Meulebeke-Marialoop, voor 1848 te Zonnegem, 1849 in Elst en nadien uitbreidingswerken in Gontrode en Machelen a/d Leie.

Hierop volgt het orgel te Onkerzele waarmee L. Lovaert a.h.w. zijn "antieke" stijl poogt af te sluiten want drie jaar later concipiëert hij een indrukwekkend driemanualig instrument in de St-Vincentiuskerk van Eeklo, een instrument waarmee hij blijkbaar een plaats wil veroveren onder de modernen van zijn tijd. Helemaal verzaken aan zijn vroegere stijlinzichten zal hij echter nooit doen, te oordelen naar zijn instrumenten in Ertvelde-Kluizen (1857), Asper (ca. 1858) Evergem-Wippelgem (1865), Poesele (1870) en De Pinte (gebouwd tussen 1851 en 1872) (5).

Niet alleen uit publicaties over Leo Lovaerts werk maar ook naar aanleiding van de restauratie van het Onkerzeelse orgel kan worden afgeleid hoe deze bouwer enige improvisatie en research nooit uit de weg is gegaan.

III. STIJLKENMERKEN EN RESTAURATIE VAN HET ORGEL IN ONKERZELE

De neo-gotische orgelmeubelstijl paste L. Lovaert, voor zover ons bekend, voor het eerst toe in Onkerzele, maar deze "vernieuwing" in zijn werk betekent nog steeds maar een romantisch aanvoelend, neo-gotisch gewaad voor een in wezen post-rococo lichaam. Typisch zijn wel de Lovaert-klavierbakstukken met de kwartcirkel-utholling en palissander fineerwerk: een stijl zo ietwat uit de pianobouw weggelopen. Naar vertrouwde traditie belegde hij de onder-

Afb. 10: Het Lovaert-orgel uit 1854 te Onkerzele

toetsen met been. De abstracten (van het wellenbord) werden "archaischer wijze" eenvoudigweg bevestigd met een messinghaakje aan de toetslatten en dit blijft ook bij de restauratie bij wijze van antiquiteit. Het pijpwerk blijft een oudere stijl huldigen. Op welke orgels inspireerde L. Lovaert zich dan wel? Het vermoeden dat er beïnvloeding is vanuit het werk van de Brugse orgelbouwer Hooghuys zou kunnen afgeleid worden vanuit ge-lijkenissen bij enkele neogotische orgelmeubels van beide orgelmakers. Die Hooghuys-sfeer blijft doorlopen tot in het werk van Leo's zoon, Ludovicus, die in Nieuwenhove de orgelkast van Kiedrich (D) copieerde. Dat instrument was kort tevoren door Hooghuys "gerestaureerd". Hoe kon Lovaert anders van het Kiedrichse orgel weet hebben, dan door zijn contacten met de Brugse meester, is de vraag die zich hierbij opdringt. Maar concrete bewijzen blijven totnogtoe ontbreken om de

veronderstelling van de Hooghuys-scholing kracht bij te zetten.

Voor de rest is me geen invloed van Hooghuys op het werk van Lovaert bekend. Lovaert liet zich blijkbaar door geen enkele tijdgenoot beïnvloeden. Ongestoord zocht en experimenteerde hij naar "veilige" windladen door ze te voorzien van messing slepen en scheien in orgelmetaal. In Onkerzele hield hij het nog bij de oude tradities en maakte er een windlade die op een eerste zicht evengoed uit de ateliers van een der Van Peteghems had kunnen komen. Maar het zou L. Lovaert niet zijn als ook hier weerom geen stukje improvisatietalent bij te pas was gekomen: de pijpstukken stelde hij samen uit twee op mekaar gelijkde helften, een slimme toepassing om in de stok zelf verboringen te kunnen maken. Eigenlijk was deze lade voorzien voor

een tessituur van C - f3, maar kwam er ter elfder ure nog een optie voor uitbreiding tot g3. Om dit te kunnen realiseren zaagde Lovaert gewoon een gleuf (van ca. 4 mm breedte) middendoor in de hoogte van de scheien voor de hoogste twee tonen, waardoor meteen twee nieuwe cancellen werden gecreëerd.

Verder duiden kleine details in de bouw van de lade op een meer "eigenwijze" stijl: er werden geen sponseltjes in de scheien ingewerkt op de plaats waar de klep scharniert en is vastgelijmd, de bevestiging van de kleppenkast gebeurde zonder tappen of losse pennen ("koude verbinding"), er werden geen lederstroken gebruikt om de verbindingsvoegen van de kleppenkast te dichten, de kleppen (alsook de cancellen) zijn zeer smal in de diskant en liggen nogal dicht bij mekaar, het bovensvlak van de kleppen is ook relatief breed waardoor een grotere windweerstand ontstaat en er is in de klep geen gaatje voorzien waarin de veer vasthaakt. Ook worden de kleppen te ver vooraan opengetrokken waardoor ze minder ver opengaan en dus de cancellen minder wind krijgen. Vergeleken met een Van Peteghem-orgel blijkt dat deze laatste een meer verzorgd en afgewerkt produkt leverde. Lovaert heeft wel geleerd van meesters van zijn tijd, maar heeft vermoedelijk geen werk in een orgelbouwersatelier van begin tot einde kunnen volgen. Details in bouwwijze leert men enkel in het atelier.

Zouden we uit dit alles mogen concluderen dat hij een autodidact was? Het feit dat zijn werk in Lemberge (1835) in 1847 door Pierre Van Peteghem jr. reeds vrij grondig diende gecorrigeerd te worden, verwijst m.i. naar de autodidact Lovaert.

Spectaculair kan men de dispositie van dit orgel alleszins niet noemen: het noodzakelijke, het "gezonde" naar Vlaamse tradities, is er aanwezig. Gelukkig zonder allerlei "besparende maatregelen" zoals bv. zijn tijdgenoot François Loret toen al sinds geruime tijd toepaste. L. Lovaert distancieerde zich nogal uitdrukkelijk van het orgelculturele gebeuren in zijn streek. Zijn opvattingen als behoudsgezinde sluiten eerder aan bij deze van figuren als Hooghuys (Brugge), Max. Van Peteghem (Gent), in wier schaduw o.m. een Van Houtte (Kortrijk) een Cappuyns (Mechelen) en autodidacten in hun beginperiode als Pieter Loncke en Vereecken werkten.

Vergelijken we nu het Onkerzeelse orgeltje met het werk dat eveneens in 1854 tot stand kwam van een "moderne" bouwer zoals dat van een Cavallé-Coll in de St.-Niklaaskerk te Gent, dan blijkt dat de behoudsgezinden geen voeling meer hadden met de vooruitstrevenden.

Het merkwaardigste van de factuur van Lovaerts pijpwerk in Onkerzele is wel de dichtgesoldeerde Roerfluit 4'. Al het pijpwerk is er van uitstekende

kwaliteit en vaardig van fabricage. Ik stel me zelfs de vraag of Lovaert voor dit instrument de Trompet wel zelf heeft gemaakt. Een andere bijzonderheid is de toonhoogte (die overigens nooit gewijzigd werd!): $a' = 396$ Hz.

De chemische analyse van twee orgelpijpmonsters geven het volgende als resultaat:

Frontpijpen	Bourdonpijpen
Sn = 0,40 %	Sn = 4,29 %
Sb = 0,10 %	Sb = 0,08 %
Cu = 0,03 %	Cu = 0,10 %
Pb = 99,5 %	Pb = 95,6 %

Het prospect is van in origine bekleed met tinfoolie en de labia met goud belegd.

Een dankbare restauratie was dit alleszins: ik werd er niet geconfronteerd met de (vaak onuitputtelijke) problematiek die getransformeerde instrumenten met zich meeslepen. Het ging er hem hier enkel om herstelling van niet echt ingrijpende beschadigingen aan het pijpwerk zelf (destijds was het instrument onderhouden door Daem uit Appelsterre bij Ninove). Evenmin leverden orgelmeubel, windwerk, tremulant en windlade zware problemen op, hoewel toch dient gezegd dat de lade kennelijk sinds lange tijd ernstig aan overloop te lijden had. Het front werd opnieuw met tinfoolie belegd terwijl de labia van bladgoud en het klavier van nieuw beenbeleg werden voorzien.

De werkzaamheden gebeurden onder toezicht van Monumenten en Landschappen en orgelkundige Jef Braekmans. De restauratieopdracht was verleend op 3 oktober 1994 en de oplevering van de werkzaamheden volgde op 21 november 1995.

Dispositie:

Bourdon 8	Cornet 5r
Fluit 4	Prestant 4
Fourniture 2r	Flagéolet 2
Trompet 8 Bas	Fluit 8 Sup.
Tremblant	Trompet 8 Sup.

Samenstelling van de Fourniture 2r:

C	cis°	gis°	cis'	gis'
2/3'	1'	1 1/3'	2'	2 2/3'
1/2'	2/3'	1'	1 1/3'	2'

Klavieromvang: C - g3

VOETNOTEN

(1) Met hartelijke dank aan Patrick Roose en Wenceslaus Mertens voor hun suggesties en kritische bemerkingen.

(2) F. DE POTTER EN J. BROECKAERT, *Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen*, 1ste reeks, dl. V, pp. 111-112. Gent, 1890-1900.

(3) E.G.J. GRÉGOIR, *Historique de la facture et des facteurs d'orgue*, Antwerpen, 1865. (Heruitgave G. Potvlieghe).

(4) Kamiel D'Hooghe in 1975 op CBS 73437. Zie ook G. POTVLEIGHE, *Uitlopers van traditiegebonden orgelbouwwijze rond 1850 in Vlaanderen*, in: *Orgelkunst*, IV, 1981, pp. 3-9.

(5) G. POTVLEIGHE, *De orgelmakers Lovaert, een eerbetoon aan Leonard Lovaert die een eeuw geleden overleed*, in: *De Praestant*, XXI, 1972, pp. 66-67. - Id., *De orgelmakers Lovaert*, in: *De Mixtuur*, 1974, nr. 14, pp. 264-266 en 294-301. - Id., *De familie Lovaert, orgel- en beiaardbouwers*, in: *Het Land van Nevele*, III, 1972, extra aflevering, 44 pp. - Id., *Nieuwe gegevens over het werk van de orgelmakers Lovaert*, in: *Het Land van Nevele*, III, 1972, nr. 4, pp. 209-227. - A. JANSSENS, *Nog over de orgelbouwer Leo Lovaert*, in: *Het Land van Nevele*, IV, 1973, nr. 1, pp. 17-18. - *Recital op het Lovaert-orgel te Poesele*, in: *Het Land van Nevele*, V, 1973, nr. 2, pp. 110-112. - J. TAELEMAN, *Een Lovaert-fonds?* in: *Het Land van Nevele*, V, 1973, nr. 2, pp. 112-113. Verder verwijzen wij naar de uitvoerige Lovaert-bibliografie tot 1994, verschenen in A. FAUCONNIER EN P. ROOSE, *Het orgel te Gontrode: andermaal een Lovaert-orgel geïdentificeerd*, in: *Orgelkunst*, XVII, 1994, p. 10.

(6) Zo hebben we onlangs nog archivalische bevestiging gekregen over Lovaerts auteurschap van het orgel in Grotenberge. Wij danken Patrick Roose voor deze recente informatie.

Abonnement *Orgelkunst* 20ste jaargang 1997

Voor vlugge betaling van het abonnement, prijs ongewijzigd, danken wij u: 500 BEF, 30 NGL, andere landen 600 BEF.

Een steunabonnement van 2000 BEF of een erelidmaatschap met een richtprijs van 5000 BEF laat toe het jubeljaar meer uitstraling te geven.

Bouwstenen

PATRICK ROOSE

Archivalia aangaande het orgel in de Sint-Janskerk te Poperinge van 1703 tot 1839

In 1797 overleed Dominicus Berger, de laatste telg van de bekende Brugse familie die als orgelmaker bedrijvig was. In de lijn van de gebruikelijk geworden jaarvieringen zal in 1997 in Brugge aandacht geschonken worden aan dit evenement; zo zouden o.m. een tentoonstelling opgezet worden en is er een publicatie gepland.

In 1985 verscheen een artikel van de hand van Berger-kenner LUC LANNOO, *Drie laat 18de-eeuwse orgels in de voormalige O.L.Vrouw ter Duinenabdij te Brugge (1787-1791)*, in: *Jubilee-book 1975-1985 (Bulletin of the Brussels Museum of Musical Instruments, XV, 1985)*, pp. 9-31 (speciaal nummer van *Mededelingen van het Centraal Orgelarchief. Communications des Archives Centrales de l'Orgue*). Daarin schrijft de auteur: "Als orgelmaker was Dominicus [Berger] slechts 20 jaar werkzaam, 1771-1791." We menen een bouwsteentje te kunnen bijdragen tot de Berger-geschiedschrijving door publicatie van de hiernavolgende archivalia: daaruit blijkt dat Dominicus Berger ook in 1795 nog goed en wel actief was, weliswaar niet voor een nieuwbouw maar voor een substantieel werk te Poperinge.

De hiernavolgende gegevens over orgels van de Sint-Janskerk te Poperinge werden opgezocht door Z.E.H. Maurits De Brie, die pastoor was van deze parochie van 1951 tot 1971. We geven de notities hierna weer zoals we deze van pastoor-emeritus De Brie ontvingen.

+ Over het orgel vóór 1765 zijn slechts twee gegevens aangetroffen:

- Kerkrekening 1703-1717:

Betaelt aen Guillaume Puydt over refectie ghedaen aen den orghel par acquit 3.0.0.

- Kerkrekening 1737-1765:

Betaelt aen J.J. vander Haeghen over de leveringhe ende instellen twee nieuwe blaesbalghen ende 't herstellen vanden orghel by quittantie vanden 16 Juny 1755 176.0.0.

+ Over de bouw van het orgel van 1765 is in het archief zeer weinig te vinden:

- geen contract met Vander Haeghen, geen samenstelling van het orgel

- in de kerkrekening 1764-1771 geen vermelding

- alleen een klein notaboekje *Onkosten van den docksael rakende den nieuwen orgel ten jare 1765*: een lange opsomming over geleverd materiaal en werk, enz., gevolgd door een lange lijst van giften *Ontfanck tot het lambrisseeren ende maeken vanden orgel*

hierin o.m.:

- o.m. gegeven aan Antoine Cohen (?) om de orgel te helpen betalen *in twee stonden uyt de kette soo van stadt als te lande* 910.0.0

uyt de busse 150.0.0

- gegeven aen de coster voor de incommende rechten ende onkosten om den orgel van Ryssel te haelen 99.13.0

- slechts in één post van miniem belang wordt Emmanuel Wallyn vermeld

- kerkrekening 1764-1771, p. 57: *Ontfaen voor de vercoopynghe van voorseyden ouden oxael* 90.0.0

+ Uit het *Chronicon* (Archief nr. 6):

- 1765 werd gemaakt de nieuwe kerkorgel door Joseph Van der Haeghen van Rijssel. De rekeninge van giften en betalingen ligt onder de kerkarchieven bewaerd. De orgel kostte 2450 guldens.

- *Le buffet d'orgues, doxal, etc. a été fait par Emmanuel Wallyn pour la somme de 875 florins, le vernis a coûté 60 florins (Note trouvée ailleurs).*

+ Verdere historiek na 1765:

- Kerkarchief:

Ce jourd'hui 27 avril 1767 sont comparu monsieur et mr. J.B. Pelckmans, curé de la paroisse de St. Jean en cette ville de Poperinghe et Sr. Eugene Billiau, president de l'autel de la Vierge en ladite eglise et les sieurs Gobert et

Vanderhaeghen, facteurs d'orgues, demeurant à Lille, lesquels sont convenus des articles et points suivants:

Primo; que lesdits Srs. facteurs s'obligent de venir deux fois par an pour accorder tous les jeux d'anches de l'orgue posée dans ladite église, savoir huit jours avant la solennité de la procession de Poperinghe c'est à dire le dimanche immédiat à la fête de la Visitation de la Vierge et la seconde fois dans le mois d'octobre de chaque année.

2° Messieurs les facteurs s'engagent aussi que lors qu'il y auroit quelques tuyaux de fond qui ne chanteroit pas ou seroit discordant ou quelque chose qui manqueroit aux claviers, ou autre chose de peu de conséquence, de le rétablir dans ces visites ordinaires et régulières.

3° Pour lesquels devoirs ledit president dudit autel s'oblige de payer annuellement cinq pieces a couronne faisant trente livres de francs chaque fois a payer apres la visite de mois d'Octobre.

Gobert	J.B. Pelckmans
J. Vanderhaeghen	past. Sti. Johannis Poperingh.
	E.L. Billiau

+ Kerkrekening 1767-1788:

- Betaelt aen J. Vanderhaeghe ende F.H. Gobert meesters orgelmakers over het visiteren en onderhouden van den orghelspel by conventie tot vijf fransche croonen by jaere becommende over 21 jaeren t'leste par acquit vanden 8 9bre 1787

686.0.0

+ Kerkrekening 1786-1794 (Archief nr. 21), p. 70:

- Daer word ook jaerlicx door dese kerke voor pensioen over het blaesen van den orgel veerthien ponden par~s t'gonne bij voorg^e rek^e betaelt was tot Ende met alle heiligendag 1785 Ende by den doender betaelt soo aen wylent Isabelle peurquaet [?] als aen hubrecht Dammarey over acht jaeren en half voorder pensioen tot 1^a vierent'negentig volgens quitt^{en} bedraegende de somme van

119.0.0

- Ende vermits de troupen der fransche natie, corts naer hunnen inval binnen dese stad op den 25 April 1794, alle de puypen van desen orgel met het gonne voorders daer aen accessoir ter reserve van de Casse hebben genomen en vertransporteert in Franckeryck oorsaecke waerom dit pensioen sydert desen selven tyd comt te onderblyven M^e

+ Kerkrekening 1795:

- Den rendant heeft betaelt aen Dominicus Berger meester orgelmaeker tot Brugge de somme van drie en dertig ponden grooten vlams wisselgeld by accoorde over het maeken vier nieuwe spelen dienende voor orgel in deze kerke by acquit van den 29 April 1795 ende conform het accoord van den 15 february te vooren uytbryngende in ponden pars 462.0.0.

- Betaelt aen den selven Berger elf fransche croonsticken over 't vermaeken van de blaesbalghen van den selven orgel met leverynghe van lym, leer ende voorder noodigheden by acquit vanden 4 7bre 1795 71.17.4.

- Nog betaelt aen den selven Berger de somme van seven en dertig ponden grooten vlams courant over by hem geleverd te hebben eene nieuwe tierce, fourniture cimbal ende trompette inden selven orgel by acquit vanden 4 7bre 1795 voornomt 444.0.0.

+ Uit het register Resolutiën van den Kerkelijken Raed der Parochiale Kerke van St Jans te Poperinghe:

- Op den 13 november 1839 den Kerkraed vergadert zijnde besluyt D'heer P. Van Peteghem Orgelmaeker te Gend uyt te noodigen om met hem een accoord in te treden tot het vervullen van den grooten orgel der Kerk met nieuwe speélen en het erstellen van het Positif en blazerie.

ik onderschreven hebbe mij op verzoek van den Kerkraad belast den gezegden heer P. Van Peteghem door eenen brief in onze vergadering te roepen.

L. Zeurinck

Berten F., C. Rysman Past., J.B. Billiau, J.B. Lava

- Op den 23 9^{ber} 1839 den Kerkraed, present alle de leden, wettelijk vergadert zijnde is er een accoord gesloten tusschen den Kerkraad en D'heer P. Vanpeteghem orgelmaeker binnen Gend tot het erstellen en kuysschen van den orgel der kerke, als ook het byvoegen de volgende speélen

1° Eene nieuwe fluyte [4 ?] vt tot 54 pypen

2° Doublet 2 vt

3° Trompet bas en Superius tot 54 pypen

4° Clairon Bas

5° Clarinette

6° flûte traversière

dit al voor den grooten orgel

den Heer Van Peteghem moet al de actúele speélen in goed order stellen en uyt het Positif nemen de volgende registers: de Cornette waer hy moet byvoegen eenen Bourdon, de fournitue en Cymbale en deze in goed order gestelt hebbende moet hy plaetsen in den grooten orgel.

de clavieren moeten beyde uytgelangt worden met de grootste baspype uyt# en de drye hoogste toonen met een byvoegsel van secreét voor den grooten orgel alleen.

daer moet ook by elken register bygemaekt worden de uyt# van den bas en de drye hoogste toonen van den Superius, om alle de hedendaegsche Muziekstukken te kunnen uytoeffnen.

de Blaezerie zal in eenen alderbesten staet gestelt worden.

dit alles moet in goed order gestelt zyn en gedaen tegen den eersten July 1841 en dit voor de somme van agthonderd negen en veertig guldens Brab~ Cour~ Geld welke somme moet, voltrokken synde het werk, betaelt worden.

den transport van het werk en materie is aen den aennemer van Gend tot Yperen, en van Yperen tot Poperinghe is aen de Kerk. Daerenboven de mondkosten en logement van de Orgelmaeker zyn ook ten laste van de Kerke.

Dezen act is van alle de members daer toe behoorende aenveerd en onderteekent.

L. Zeurinck, C. Rysman Past., Berten F., J.B. Lava, J.B. Billiau

Den heer Van Peteghem den orgel naegezien hebbende met eene meerdere nauwkeurigheid offert aen den Kerkraed eene nieuwe Cornette fournitue en Cymbale in den grooten orgel te plaetsen, doende bemerken dat gezegde speelen van het Positif zouden te flauw geweest hebben als ook daer by te voegen een voet-clavier te saemen voor eenen toeleg aen het accoord van [... niet ingevuld]

den Kerkraed dezen voorstel onderzocht en overweegt hebbende, heeft dien aenveerd.

[handtekeningen ut supra]

+ M. Debrie vermeldt, resumerend, ook nog volgende activiteiten:

- In 1815-18 door Garmin (Garmeyn, Germain) uit Ieper: 3 à 4 nieuwe spelen, regelmatig stemmen en herstellen
- In 1852-53 en 1866 door Petrus Loncke uit Hoogstade: 2 nieuwe klavieren, nieuw spel, kuisen, in 1866 nieuwe Bourdon
- In 1881 door Hooghuys uit Brugge: vernieuwen blaasbalg, klavieren ...

Besprekingen

Boeken

CLAUDIA BOETTCHER. *Jean Français. Sein Vokal und Orgelwerk*

Uitgave: Forum Music, Haldenstrasse 5, D-72469 Messtetten

Orgel- en koormuziek ontwikkelen zich grotendeels met een eigen dynamiek vanuit een aparte plaats in het officiële muziekgebeuren. Deze gedachtengang heeft mogelijks mee aan de basis gelegen van voorliggend boek van Claudia Boettcher. Zij werkt biografische nota's uit en geeft toelichtingen over de vocale -en orgelcomposities van Jean Français. Zijn liederen, koorwerken met verschillende bezettingen, meerdere opera's en één oratorium krijgen ruime aandacht.

Over de orgelwerken is ook in het organistenmilieu weinig bekend. Wie op zoek is naar het orgeloeuvre van Jean Français vindt hier onder de sprekende titels: *Marche Solenelle*, *Suite Carmélite*, *Suite Profane*, *Messe de Mariage* en arrangementen, de nodige toelichtingen. Collegae-organisten die op zoek zijn naar buitenbeentjes vinden hopelijk hun gading in de humor van de *Musique pour faire plaisir* die wil klinken als *Musique sérieuse sans gravité*. In het bloederstige organistenmilieu klinkt dit misschien als een provocatie. Of is het een uitnodiging tot een zuiderse glimlach?

Jürgen Essl heeft op het Domorgel te Rotenburg het volledig orgeloeuvre van Français op CD gezet.

KAMIEL D'HOOGHE.

TON VAN ECK EN HERMAN DE KLER. *Orgelkunst rond 1900.*

Uitgave: Canaletto, Alphen aan de Rijn, 1995, ISBN 90-6469-694-2, 270 pp., afb. in zwart-wit

Deze bundel is tot stand gekomen naar aanleiding van het symposium *Orgelkunst aan het eind van de 19de en het begin van de 20ste eeuw: "Verval van kunstambacht of verwezenlijking van nieuwe idealen?"* Dit evenement vond plaats op 11 en 12 oktober 1991 in Den Haag. Aanvankelijk lag het in de bedoeling van de organisators de gebundelde voordrachten in een eenvoudige vorm te laten verschijnen, doch het overvloedige illustratiemateriaal van twee bijdragen alleen al rechtvaardigde een kwalitatief betere presentatie. Het boek is den ook geen symposiumverslag in die zin dat het een letterlijke weergave zou zijn van de voordrachten: bepaalde teksten zijn herwerkt of verruimd. Ziehier de inhoud: Gert Oost, Ten geleide: Mag ik het mooi vinden?, Ton van Eck, Orgelkunst in beweging 1870 - 1920, Henk Rosenberg, Kerkelijke bouwkunst in Den Haag van 1800 tot omstreeks 1930, Arjen, Looyenga, De plaats van het orgel in de kerkgebouwen, Arjen Looyenga, Van tempel tot syrinx: Architectuur en orgelfront in Nederland in de negentiende en vroege twintigste eeuw, Jean-Pierre Félix, Orgelbouw in België van pre- tot postromantiek, Hermann Busch, Deutsche Orgelbauer und ihre Orgeln in den Niederlanden zwischen "Romantik", "Verfall", "Reform" und "Orgelbewegung", Kurt Lueders, Observations on Tonal Structure in Cavaillé-Coll Organs, Herman de Kler, J.A. de Zwaan (1861 - 1932): Haags organist op het breukvlak van twee eeuwen, Bijlagen (programma symposium en disposities) en Registers.

Patrick Roose

Partituren

NAJI HAKIM. *Missa Resurrectionis voor sopraan solo*

Uitgave: United Music Publishers Ltd, 42 Rivington Street, London, EC

In zijn toelichting vermeldt de componist Naji Hakim dat deze *Missa Resurrectionis* voor sopraan solo a capella werd gecomponeerd tijdens de Goede Week van 1994. Het harmonisch palet van de modale chromatische melodieën is gebaseerd op tonaliteit. Zonder enige vorm van instrumentale begeleiding is de nadruk gelegd op de soberheid van middelen en flexibele expressiviteit, waarbij de stem op de meest uitgesproken wijze de woordexpressie kan dienen.

Het is een fel bewogen virtuose compositie die de vocale middelen, op een natuurlijke wijze, maximaal weet te gebruiken. Geschreven over een tessituur van twee octaven, moet dit stuk overtuigend klinken in de rijke akoestiek van een kerk. Voor een goed gevormde stem, naar mijn gevoel een dramatische sopraan, lijkt dit een uitstekend repertoirestuk.

KAMIEL D'HOOGHE

DAAN MANNEKE. *Offertoire sur les grands jeux voor orgel*

Uitgave: Donemus. 1996. 19 pp.

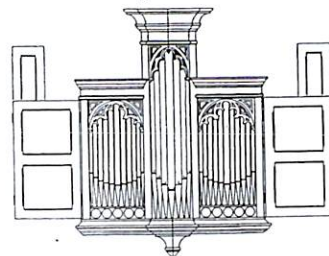
Op 21 juni 1996 presenteerde Jos van der Kooy in de Amsterdamse Westerkerk voor een talrijk opgekomen publiek, de wereldcreatie van het nieuwe orgelwerk van Daan Manneke. De compositie-opdracht werd gegeven door de Koninklijke Ahrend NV ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het bedrijf. Volgens Manneke heeft zijn *Offertoire* aanknopingspunten bij de Franse barok en is het tevens een hommage aan Nicolas de Grigny. De *Entrée sur Les Grands Choeurs*, de *Basse de trompette*, de *Basse de cromorne*, de *Dialogue sur les Grands Jeux* en de beide *passacaglia's* verklanken dit opzet. Uitgaand van de naam Ahrend koos de componist de tonen A, H, E, en D als basisklanken voor een joyeuse impuls van een compositie van vijftien minuten, geschreven voor een mechanisch orgel met drie klavieren.

Het klankidroom is allesbehalve barok. Het is een sprankelend, rijk gekleurd en ritmisch vitaal stuk geworden met flitstende invallen, kleurrijke akkoorden, levendige articulaties, rumoerig en concertant orgelspel.

KAMIEL D'HOOGHE

Herman Wouters

Orgelbouw

*Nieuwbouw, Restauratie en Instandhoudingswerken
te Antwerpen, Gent, Rijkhoven - Alden Biesen, Dendermonde,
Schildse, Wetteren, Kapellen, Waarloos, Wimmertingen,
Schepdaal, Baardegem, Kortembos, Kerniel, Mechelen,
Zandhoven, Gelinden...*

*Tulpenlaan, 34, 2550 Kontich
tel.: 03/457.24.71*

Intonatie:

Jos Moors

1751. Dit jaartal schrijft Van Peteghem in de keilbalg van het orgel van Verrebroek, voordat hij hem dichtplakt. 245 jaar later openen we de balg, en we zien hoe onze verre voorganger met zekere hand — en met een vet, rood krijt — het orgel gedagtekend heeft. Nu kan de restauratie beginnen. Dit werk zal tegelijk moeilijk en simpel zijn. Moeilijk, omdat we ons volledig moeten inleven in de oude meester. Simpel, omdat de zuinige polderboeren van Verrebroek hun orgel nooit hebben laten moderniseren. Zelfs de overbodig geworden blaasbalgen hebben ze jarenlang zorgvuldig bewaard op de zolder van de pastorie. Die ene ontbrekende Cornetpijp maken we wel bij.

De restauratie van het Van Peteghemorgel van Verrebroek (Beveren) zal voltooid zijn in 1998.

PELS D'HONDT
ORGELBOUWERS SINDS 1892

Mededelingen

Beleidsbrief Muziek van Minister van Cultuur

In zijn beleidsbrief van juni 1996 belicht Luc Martens, Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn, zijn visie op het muziekbeleid van 1996 tot 1999. Op de laatste pagina lezen we: "Vlaanderen levert een aanzienlijke inspanning om het orgelpatrimonium systematisch in kaart te brengen en waar nodig restauratieprojecten op te zetten. Ik zal daartoe en op basis van een inventaris, een prioriteitenlijst opstellen met betrekking tot de instrumenten die voor restauratie met steun van het Vlaams Gewest in aanmerking komen."

AGEC-Prijs voor Rudi Tas

Tijdens het matinee-concert van de Prom Audite Nova te Antwerpen, ontving de 39-jarige Vlaamse organist-componist-koordirigent Rudi Tas de Agec-prijs 1996 (Agec = *Arbeitsgemeinschaft Europäische Chorverbände*) voor zijn zesdelige cyclus voor koor a capella *Flowers of life*. Van deze compositie bestaat ook een CD-opname o.l.v. Vic Nees (Phaedra-cd 92006). Rudi Tas is de jongste internationale laureaat van deze prijs en heeft uitgelezen voorgangers als Krzysztof Penderecki, Henk Badings, Heinrich Poos en Vic Nees. De Duitser Hartmut Doppler, voorzitter van Agec, reikte de prijs uit.

Gilbert Huybens ontvangt Prijs Letterkunde

Gilbert Huybens, organist-componist-publicist, ontving van de Academie de *Prijs voor Letterkunde* voor zijn studie *Bibliografie van het Zuid-Nederlandse liedboek in de volkstaal (1508-1805)*. Hierin worden 321 drukken van liedboekjes bestudeerd. De *Koninklijke Academie* zal deze studie, waaraan de auteur ca. 20 jaar werkte, uitgeven.

Integraal orgeloeuvre Bach Conservatorium Gent

Op 13 april 1997 start te Gent in de grote zaal van het Koninklijk Conservatorium, in het kader van de Gentse Stadsconcerten, een reeks van twaalf orgelrecitals, gewijd aan de vertolking van het integrale Bachoeuvre voor orgel. Elf Vlaamse en één Brusselse organist treden op op zondagmorgen telkens om 11 u, zie *Agenda*.

Orgeldag rond Van Peteghem-orgel Vrasene 6 april 1997

Rond het tweeklaviersinstrument van E.F. Van Peteghem (1793) wordt te Vrasene-Waas voor de 8ste maal een orgeldag georganiseerd met twee luiken. Om 15 u geeft Kamiel D'Hooghe, zelf afkomstig van Vrasene, een openbare orgelcursus. Amateurs en orgelstudenten kunnen inschrijven en voorspelen, los van elke prestatie- of examendrang. Zij worden wegwijs gemaakt in de specifieke speelwijzen, het repertoire en de vele registercombinaties van dit kleurrijke orgeltype. Om 20 u volgt het slotconcert, gespeeld door Dieter Van Handenhoven. Inlichtingen: Roger Herman, Kerkstraat 69, 9120 Vrasene, tel. 03/775.89.42.

Forceville-dagen Ninove 17-18 april 1997

"Forceville en hoogbarok" is het thema dat gedurende twee studiedagen bestudeerd wordt onder de leiding van Antoine Tronquo en Erwin Van Bogaert. Hierbij zal nadruk gelegd worden op het orgeloeuvre van Couperin en Clérambault. Het initiatief gaat uit van de orgelklas van de *Stedelijke Muziekacademie* van Geraardsbergen.

Inlichtingen: Stedelijke Muziekacademie, Gaffelstraat 28, 9500 Geraardsbergen, tel. 054.41.39.42.

Orgelconcours voor amateurs Herk-de-Stad 19-20 april 1997

Na een gedwongen onderbreking van 5 jaar omwille van de restauratie van de Sint-Martinuskerk in Herk-de-Stad, herneemt het orgelfestival zijn activiteiten in 1997 met een drieluik. Op 1 maart wordt om 20.15 u geopend met een promenadeconcert, verzorgd door Joost Vermeiren m. m. v. Katrien Druyts, sopraan en Alex Van Aeken, hoorn. Een orgelconcours voor amateur-organisten zal plaatsvinden op 19 en 20 april. In het Cultureel Centrum zal van 15 tot 20 april een didactische tentoonstelling lopen over "orgelbouw".

Inlichtingen: M. Vandezande-Leemans, Stevoortsteenweg 88, 3540, Herk-de-stad.

Orgel-Fietswandeling Haspengouw 20 april 1997

Jan Van Mol en Wim Winters leiden op 20 april vanaf 13 uur de orgel-fietswandeling langsheen de Limburgse orgels van Hoepertingen (Clerinx 1851), Kortenbos (Clerinx 1867), St.-Truiden, O.-L.-Vrouw (Schumacher 1997) en Begijnhof (Ancion 1644).

Inlichtingen: Calcant, Ten Otter, 2980 Zoersel.

Orgeltocht naar Nederland 1 mei 1997

Het orgel in Vlaanderen organiseert op 1 mei een orgelexcursie naar Nederland. Organist Jan Van Mol staat in voor de programmatie en zal het orgel van Teteringen bij Breda (Delhaye) voorstellen. Arie Keyser concerteert te Dordrecht in de Grote Kerk op het Cam-orgel (1859) en in de Augustijnenkerk op het Maarschalkenweerd-orgel. Verder presenteren Paul De Maeyer te Zaltbommel en Ad Van Sleuven te Hilvarenbeek historische instrumenten.

Inlichtingen: Het orgel in Vlaanderen, Gulden Vlieslaan 39A, 8000 Brugge.

25ste Orgeltocht Leuvense Orgelkring 4 mei 1997

Jos Meersman staat reeds voor de 25ste maal in voor de organisatie van de orgeltocht van de *Leuvense Orgelkring*. Om 13 u wordt het orgelkompas gericht naar de twee gerestaureerde orgels te St.-Truiden. Het Van Peteghem-orgel in de Romaanse Poort te Leuven zorgt voor de slotakkoorden van het jubileum.

Inlichtingen: Tel. 016/23.71.79

Orgelwandeling Roeselare met Radio 3 Pinksteren 1997

Op Pinksteren 18 mei heeft te Roeselare een orgelwandeling plaats die om 14 u aanvangt in de Collegekerk (Engelse romantiek), daarna de hoofdkerk (Franse romantiek en W. Ostijn), de Protestantse kerk (galanterie), de Sint-Amanduskerk (Duitse barok) aandoet en besluit in de

Onze-Lieve-Vrouwekerk (Duitse romantiek). Eric Hallein, orgel, Hilde Coppé, zang en Paul Klinck, viool, verzorgen de concerten. Radio 3 neemt deze concerten op.

Zes Maanconcerten Radio 3 Orgeloeuvre Bach Sint-Truiden 1997

Na de inspelings door Chris Verhelst op 28 mei van het door Schumacher gerestaureerde orgel in de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk te Sint-Truiden worden in samenwerking met Radio 3 een reeks "Maanconcerten" georganiseerd. Deze "Maanconcerten" starten op maandag 2 juni en zijn gespreid over de zes volgende *maandagen*. Verder verwijst deze naam naar het late uur. De zes "Maanconcerten" beginnen telkens om 21 u en eindigen om 22.15 u. Vier concerten zijn gewijd aan orgelwerk van J. S. Bach. Voor de verdere programmering wordt verwezen naar de *Agenda*.

Orgeltrip Tongeren 1 juli 1997

In het kader van het *Festival van Vlaanderen* organiseert Limburg op 1 juli ek. vanaf 9.30 u een orgeltrip naar Gors-Opleeuw (Patrick Wilwerth), Lommel: St.-Pietersbanden (Christel Van Den Briel), Bolderberg (Jo Hermans), Kortenberg: O-L-V.-Basiliek (Ulrig Karg) en St.-Truiden: O-L-V.-Hemelvaartkerk, (Marcel Verheggen).
Inlichtingen: Festival van Vlaanderen Limburg, Vlasmarkt 4, 3700 Tongeren.

Orgel Finisterrae-kerk Brussel wordt gerestaureerd

Een anonieme mecenas schenkt 15 miljoen frank voor de restauratie van het belangrijk volwaardig romantisch orgel, gemaakt door Hippolyte Loret in 1848 en beschadigd door een brand, 10 jaar geleden, van de Onze-Lieve-Vrouw ter Finisterrae te Brussel.

Congres FFAO in Brussel en Wallonië 13-18 juli 1997

Het FFAO (*Fédération Francophone des Amis de l'Orgue*) is een internationale franstalige koepelorganisatie die gesteund wordt door 180 verenigingen, wereldwijd verspreid. Na Parijs (1993), Romaans Zwitserland (1994), Provence-Côte d'Azur (1995) en Bretagne (1996) organiseert het FFAO in 1997 zijn jaarlijks congres vanaf 13 tot 18 juli te Brussel en Wallonië. 120 congressisten worden verwacht. Zij zullen orgels beluisteren te Recht, Bolland, Visé, Herve, Thimister, Elsaute, Montzen, Luik (Bénédictines en St.-Jacques), Beaufays, Longueville, Nivelles, Chatelet, Franière, Leffe, Sint-Truiden (Begijnhof en Onz-Lieve-Vrouwekerk) en Brussel Laken, Schaarbeek, Zavelkerk, Conservatorium en Vogelzang). De volgende organisten zullen de instrumenten demonstreren: H.G. Reinertz, Alan James, Xavier Deprez, Stéphane Detournay, Gabriel Margheri (F), (eerste prijs improvisatieconcours 1996, Chartres) Jean Guillou (F), Thierry Mechler (F), Luc De Vos, Anne Froidebise, Aurore Schoonbroodt, Patrick Wilwerth, Martine Niessen, Benoît Mernier, Pierre Thimus, Simonne Monot (Zwitserland), Robert Ferrière, Thierry Smets, Arnoud van de Cauter, Jean Ferrard, Joëlle Sauvenière, Léon Kerremans en G. Arel (Quebec). Bernard Focroulle speelt het slotconcert met o.m. de creatie van een compositie van Benoît Mernier. Jean Ferrard houdt op 15 juli een uiteenzetting over "L'orgue liégeois" en Bernard Focroulle leidt op 18 juli het gespreksthem "L'orgue neuf: copie ou création?"

Inlichtingen: FFAO, 35, Quai Gailleton, F-69002 Lyon, France of Joseph Jacob, Montu 746, 4654 Charneux-Herve.

Orgelfestival Limburg 20 juli-10 augustus 1997

Jos van der Kooy, m.m.v. een aantal blazers, opent het *Orgelfestival Limburg* in de aloude abdijkerk van Rolduc. Ongeveer 30 concerten, drie orgeltochten, een orgelwandeltocht en een tentoonstelling van foto's uit de Euregio Maas-Rijn staan op het programma. Het slotconcert vindt plaats op het gerestaureerde orgel te Houthem-Valkenburg.
Inlichtingen: Stichting Orgelvrienden Limburg, Hoolstraat 1, NL-6129 CK Urmond.

Wals Orgelseminarie Spa 5-15 augustus 1997

Onder impuls van Jean Ferrard wordt andermaal het *Wals orgelseminarie* georganiseerd, dit jaar van 5 tot 15 augustus te Spa. De studie van *Clavier-Übung III* van J.S. Bach staat centraal. Jean Boyer, Jean Ferrard en Bernard Focroulle leiden het geheel.
Inlichtingen: Troonstraat 200, 1050 Brussel.

Jonge organisten benoemd in Maastricht

Hans Leenders is de opvolger van Jean Wolfs als organist van het Severin-orgel in de Onze-Lieve-Vrouw-Basiliek. Marcel Verheggen is de opvolger van Huub Wolfs als organist van het pas gerestaureerde orgel van de Sint-Servaasbasiliek. We wensen hen beiden veel vreugde aan hun opdracht in de inspirerende orgelstad Maastricht.

In Memoriam Cor Kee (24.11.1900 - 4.1.1997)

De befaamde Nederlandse docent in orgel improvisatie, Cor Kee, die gedurende vele jaren meewerkte aan de jaarlijkse Zomeracademie voor organisten te Haarlem, is op 4 januari 1997 overleden. Tijdens zijn opleiding heeft hij nog een tijdlang orgelles gekregen van de Belgische organist uit de Lemmensschool, Jean Baptiste de Pauw, destijds orgelleraar aan het Amsterdams Conservatorium. Van Cor Kee werden verschillende orgelcomposities gepubliceerd, o.m. *Variatie-Postludium*, *Reeks-Postludium* (1963), *Drie Inventionen* (1966) en *Phases for organ* (1968).

1997: Schubert-, Mendelssohn- en Brahms-jaar

Naast het Schubert-jaar dat op klankrijke wijze met vele Schubertiaden gevierd wordt, is 1997 ook een Mendelssohn-jaar. Felix overleed in 1847, 150 jaar geleden, een uitstekende stimulans om de grootste orgelcomponist uit vroegromantiek extra te belichten tijdens de orgelconcerten. Johannes Brahms overleed in 1897, een eeuw geleden. Tijdens zijn laatste levensjaar componeerde hij zijn onovertroffen orgelkoralen die nog zo nauw aansluiten bij het barokke orgelklankidioom.

Cursus Noord-Duitse muziek 2-8 maart 1997 Hamburg

Te Hamburg worden in de *Musikhochschule* en de Jacobikerk cursussen en voordrachten georganiseerd over Noord-Duitse muziek. De docenten zijn: Rudolf Kelber, Wolfgang Zerer en Pieter van Dijk, orgel, Peter Holtslag, blokfluit en traverso, Gerhard Darmstadt, continuo.
Inlichtingen: Pieter van Dijk, Baangracht 1, NL-1811 DC Alkmaar.

Frans muziek en Bach: Kloster Steinfeld 9-15 maart 1997

Naast de studie van orgelwerk van Bach is het programma van de orgelcursus in *Kloster Steinfeld* geconcentreerd rond het klassieke Franse orgelrepertoire van Couperin, de Grigny e.a.. Op het B. Königorgel leidt Winfried Berger de cursus.

Inlichtingen: Winfried Berger, Vosshaar 18, D-48291 Telgte-Westbevern.

Seminarie: J.P. Sweelinck 2-4 april 1997 Augsburg

De *Studio XVII* organiseert van 2 tot 4 april in Deubach bij Augsburg een orgelseminarie onder leiding van Roland Götz over Jan Pieterszoon Sweelinck.

Inlichtingen: Studio XVII Augsburg, Hermann Löns-Str. 6, D-86459 Gessertshausen.

Integraal orgeloeuvre Vierne in 6 concerten Bonn april e.v.

Ben van Oosten speelt vanaf de maand april in de St.-Josephkerk te Bonn-Beuel (D) in zes concerten het volledige orgeloeuvre van Louis Vierne.

Inlichtingen: Verein der Orgelfreunde an St. Joseph, Bonn-Beuel e.V. D-53225 Bonn.

Improvisatiecursus Bad Nauheim 3-5 april 1997

Gerd Wachowski geeft in de Dankeskirche te Bad Nauheim (Hessen) een improvisatiecursus.

Inlichtingen: Torsten Laux, Karlstrasse 49, D-61231 Bad Nauheim.

Int. Orgelconcours en Bachfestival Alkmaar 25 juni-5 juli 1997

In het kader van het *Hollandfestival 1997* wordt vanaf 25 juni tot 5 juli door de *Stichting Internationaal Schnitger Orgelconcours* een orgelconcours georganiseerd op het prachtige Van Hagerbeer/Schnitger-orgel in de St.-Laurenskerk te Alkmaar en op het Müller-orgel in de Franse kerk van Amsterdam. Lezingen en cursussen worden gegeven door Andrea Marcon, Hans van Nieuwkoop, Jacques van Oortmerssen, David Sanger, Jean-Claude Zehnder en Wolfgang Zerer.

Inlichtingen: I. Kingma, Louise Henriëttestraat 14, NL-1814 XD Alkmaar.

Internationale Orgelweek Vlaardingen 18-23 augustus 1997

Aad Zoutendijk organiseert rond het Van Peteghem-orgel in de Grote Kerk te Vlaardingen voor de zesde maal een internationale orgelweek. Jean Boyer geeft cursus over de hymne *Pange lingua* van de Grigny en de *Leipziger Choräle* van Bach. Jan Willem Jansen zal werk van Antonio de Cabezón en Pablo Bruna behandelen. Jos de Bie geeft een lezing over *Klavierstemmingen*.

Inlichtingen: Sweelinckstraat 2, NL-3131 SP Vlaardingen.

Agenda

MAART

- za 15 20 u Keerbergen, Sint-Michielkerk, K. D'Hooghe m.m.v. trio Florestan
zo 16 15 u Winterslag, H.-Hartkerk, Luc Ponet m.m.v. kamerkoor
za 22 20.30 u Stabroek, Sint-Catharinakerk, Joris Verdin
zo 23 20 u Sint-Niklaas, Collegekerk, Kamiel D'Hooghe m.m.v. Gregoriaans
Abdijkoor Grimbergen
ma 31 15 u Tongeren, O.-L.-V.-Basiliek, Luc Ponet, Orgelverspers m.m.v. B. Gregoriana

APRIL

- zo 06 15&20 u Vrasene, H.-Kruiskerk, 15 u orgelcursus: K. D'Hooghe; 20 u orgelrecital:
Dieter Van Handenhoven
zo 13 11 u Gent, Koninklijk Conservatorium, Bachcyclus, Josef Sluys
zo 13 19 u Torhout, Don Bosco, P. Ledaine m.m.v. K. De Keyzer, zang en B. Nolf, hobo
wo 16 20 u Oudenaarde, Onze-Lieve-Vrouw van Pamelekerk, Edward De Geest, m.m.v.
M. van Arnhem, zang
za 19 11 u Ieper, Sint-Maartenskathedraal, Kamiel D'Hooghe
zo 20 11 u Gent, Koninklijk Conservatorium, Bachcyclus, Stanislas Deriemaeker
zo 20 15&20 u Herselt, Sint-Servatiuskerk, hommage Firmin Swinnen, E. Swinnen
vr 25 20 u Gent, Sint-Baafskathedraal, kathedraalkoor m.m.v. Edward De Geest
zo 27 11 u Gent, Koninklijk Conservatorium, Bachcyclus, Eric Hallein
zo 27 15 u Oplabeek, St.-Lambertuskerk, Luc Ponet m.m.v. trompettenkwartet

MEI

- za 03 20 u Groot-Bijgaarden, St.-Wivinaklooster, Jan Van Landeghem en A. Roelant
zo 04 11 u Gent, Koninklijk Conservatorium, Bachcyclus, Peter Pieters
vr 09 20 u Gent, Sint-Baafskathedraal, koor Wiesbaden en Gabriël Dessauer
zo 11 11 u Gent, Koninklijk Conservatorium, Bachcyclus, Luc Ponet
zo 11 18 u Watervliet, Onze-Lieve-Vrouwkerk, Joost Termont en L. Termont
wo 14 20 u Brussel-Zavelkerk, Jean Boyer, (Bach)
za 17 20.15 u Achel, Joost Vermeiren m.m.v. Maaïke Rademakers, cello
zo 18 11 u Gent, Koninklijk Conservatorium, Bachcyclus, Joris Verdin
zo 18 14 u Roeselare, Orgelwandeling: Collegekerk, Hoofdkerk, Protestantse kerk, Sint-
Amandskerk, Onze-Lieve-Vrouwkerk; Eric Hallein, m.m.v. H. Coppé, zang
en P. Klinck, viool
ma 19 15 u Tongeren, O.-L.-V.-Basiliek, Warren Schmidt m.m.v. B. Gregoriana
wo 28 20 u Sint-Truiden, Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk, Chris Verhelst, inspelning

Orgeltijdschriften

Ars Organi - XLIV, 1996, nr. 4/dec.: M. HEINEMANN, *Zur Orgelmusik von W. Stockmeier*; J. BURG, *100 Jahre Pariser "Schola Cantorum"*; J. SOTOW, *Russischer Orgelbau kurz vor der Jahrtausendwende*, M. RATHEY, *Cavaillé-Coll und der skandinavische Orgelbau*; M. ZIMMERMANN, *A la française symphonique*.

Connaissance de l'Orgue - XXVII, 1996, nr. 3: J. M. BAFFERT, *L'orgue de Dourdan*; J.C. TOSI, *L'orgue restauré d'Altenbach*; P. HARDOUIN, *J. d'Argillières et J. de Segré*.

Gregoriusblad - CX, 1996, nr. 4/dec.: A. VERNOOIJ, *Over ratio en emotio in de kerkmuziek*; J. LESCRAUWAET, *Het charisma van de kerkmusicus*; R. BOT, *Kerkmusicus*.

Het Orgel - XCII, 1996, nr. 11/nov.: K. TRAPMAN, *De orgelwerken van H. Kaminski*; J. VERDIN, *Een klankimpressie van het Utrechts Kathedraalorgel*; - nr. 12/dec.: D. LUIJMES, *De metamorfose van het Zutphense Ba(e)der-orgel*.

La Tribune de l'Orgue - XLVIII, 1996, nr. 4/dec.: G. BOVET, *Musique au culte: quelques exemples*; E. VOEFFRAY, *Les orgues au Guatemala*.

L'Organiste - XXVIII, 1996, nr. 3/oct.: P. DECOURCELLE, *L'orgue de Christian Ancion au Béguinage de Saint-Trond 1644-1646*; - nr. 4/dec.: D. THOMAS, *Le nouvel orgue de L'église abbatiale de Leffe*; J.-P. FELIX, *L'ancien orgue Henri De Volder de l'église Sainte-Marie à Schaerbeek (1846-1864)*; L. DE VOS, *Un "Catalogue" de Henri De Volder (ca 1850)*; P. MORET, *Philippe Rogier, Maître namurois à la cour d'Espagne (1562-1596)*.

L'Orgue Francophone - Themanummer (buiten reeks): J.J. GRAMM, A. LUY EN L. ROGG, *Orgues en Suisse Romande*.

Organist en Eredienst - 1996, nr. 11/nov.: M. BREIJ, *Wachet auf*; B. WISGERHOF, *Van Baeder tot Bader: oude glorie voor Zutphens orgel*; - nr. 12/dec.: W. PENDRECHT, *Puer natus in Bethlehem*; W. VAN TWILLERT, *Rinck, 150 jaar geleden overleden*; R. VERWER, *De orgelcultuur in Frankrijk in 1890-1940 (2)*; - 1997, nr. 1/jan.: W. PENDRECHT, *Nun freut euch*; B. WISGERHOF, *Pipes of splendour (GB)*.

The Diapason - LXXXVII, 1996, nr. 11/nov.: S. CHERRINGTON, *The History of Organ Pedagogy in America (3)*.

The Tracker - XL, 1996, nr. 3: B. OWEN, *The Opening of the Great organ in Boston Music Hall*; H.A. KELLNER, *J.S. Bach's Well-Tempered Unequal System for Organs*.

'Orgelkunst' is een driemaandelijks orgeltijdschrift, uitgegeven door de 'Vlaamse Vereniging ter Bevordering van de Orgelkunst' v.z.w., opgericht in 1978.

XXste jaargang, nummer 1 – maart 1997

ISSN 0776-9350

Redactieraad

hoofdredacteur: Kamiel D'Hooghe
redacteurs: Luk Bastiaens, Antoon Fauconnier, Dr. Bernard Huys,
Wenceslaus Mertens, Ghislain Potvlieghe, Patrick Roose

Medewerkers

J. Anaf, L. Bierens, J. Braekmans, W. Callaert, M. Cogen, D. David, H. De Backer, Dr. J. De Bie, J. D'Hont, M. Lemmens, Dr. L. Lohmann (D), D. Manneke, J. Moors, Dr. G. Peeters, R. Plovie, R. Schroyens, Y. Senden, Dr. G. Spiessens, N. Waanders

Administratie en redactieadres

opgave van abonnementen en adreswijzigingen: Agnes Dumon,
Beiaardlaan 1, B-1850 Grimbergen, tel. & fax 02/269.50.71

Abonnement voor 1997

België: 500 Bef
Nederland: 30 NGL
Overige landen: 600 Bef

Steunabonnement: 2000 Bef

Oude nummers/jaargangen zijn verkrijgbaar tegen gunstige voorwaarden.
Inlichtingen op het redactie-adres

Betalingen

- Voor België: op postrekeningnummer 000-1587551-49 ten name van 'Orgelkunst', Beiaardlaan 1 te B-1850 Grimbergen
- Voor Nederland: op rekeningnummer 85.80.98.474 van Kamiel D'Hooghe met vermelding "abonnement Orgelkunst"
- Overige landen: via overschrijving of internationale postwissel

Advertenties

Inlichtingen en opgave bij de hoofdredacteur op het redactie-adres

Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk. Overname van artikelen is slechts toegestaan na schriftelijk verkregen toestemming van de hoofdredacteur.

Cover:

Het Pierre Schyven-orgel in de O.-L.-Vr.-Kerk te Laken (1872 tot 1908)

Druk

Acco, leuven